

Univerzita Karlova

1. lékařská fakulta

Studijní program: Specializace ve zdravotnictví

Studijní obor: Adiktologie

Anastasiia Skorobogatova

Spiritualita a užívání návykových látek u žáků pražských církevních škol

Spirituality and substance use among students of church schools in Prague

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Vacek

Praha, 2016

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem řádně uvedla a citovala všechny použité prameny a literaturu. Současně prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s trvalým uložením elektronické verze mé práce v databázi systému meziuniverzitního projektu Theses.cz za účelem soustavné kontroly podobnosti kvalifikačních prací.

V Praze, 05.12.2016

Anastasiia Skorobogatova

Identifikační záznam:

SKOROBOGATOVA, Anastasiia. *Spiritualita a užívání návykových látek u žáků pražských církevních škol [Spirituality and substance use among students of church schools in Prague]*. Praha, 2016. 70 s., 4 příl. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN 2016. Vedoucí závěrečné práce Mgr. Jaroslav Vacek.

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat vedoucímu práce Mgr. Jaroslavu Vackovi za odborné vedení při psaní práce, za pomoc při zpracování dat a také za čas, který mi vedením věnoval. Chtěla bych poděkovat vedením škol a gymnázií, které mi umožnila provést výzkum, který tvoří praktickou část této diplomové práce. Chtěla bych poděkovat Prof. PhDr. Pavlu Říčanovi, CSc a Doc. Mgr. Pavlíně Janošové, Ph. D. za možnost použití jejich dotazníku PSQ. Taky bych chtěla poděkovat Jedině Reitmajerové a Michaela Hňupové za jazykovou korekci.

ABSTRAKT

Východiska:

Zdravá spiritualita pomáhá člověku najít svou identitu, která ho vede k vnitřní harmonii a harmonizuje taky vztah k světu a vnější aktivitě.

Čtyři dimenze aktu víry – autonomní zdroj, přítomná milost, svobodná odpověď a společenský rámec – se objevují i v terapeutické praxi a může přispět k vývoji zralé osobnosti a vyloučit užívání návykových látek během dospívání a následujícího života. Dle výše uvedeného můžeme mluvit o tom, že v odlišnosti od jiných náboženských směrů křesťanství má na osobnost člověka z adiktologického hlediska psychoterapeutický vliv.

Hlavním cílem mé magisterské práce je přehled o situaci užívání návykových látek mezi dospívajícími z křesťansky zaměřených škol hl. města Prahy ve věku 13 až 16 let. Dalším cílem je porovnat získané výsledky s výsledky studia ESPAD z roku 2011.

Metoda tvorby dat: Pro tyto účely jsme použili zkrácený dotazník ESPAD (2007), Pražského dotazník spirituality (PSQ 30) a nestandardizovaný dotazník o náboženském postoje M. Dudy a I. Smelého (2013).

Výzkumný soubor: Výzkumný soubor tvořilo 96 žáků z křesťanských škol ve věku 13 až 16 let.

Metody analýzy dat: Získaná data byla zpracována na úrovni popisné a matematicko-analytické statistiky (chí-kvadrát) a výsledky byly uvedeny v jednotlivých tabulkách a grafech.

Závěr a výsledky: Podle výsledků našeho výzkumu respondenty našeho výzkumu nemají žádnou zkušenost s následujícími návykovými látkami: s THC, extází, opiáty, amfetaminy, stimulancia, GHB a anabolickými steroidy nebo prostředky dopingy. Mají zkušenost s alkoholem, tabákem a halucinogeny.

Klíčová slova: spiritualita, křesťanství, návykové látky, dospívající

ABSTRAKT

Background:

Healthy Spirituality helps to find identity, she led to inner harmony and also harmonizes the relationship to the world and external activity.

Four dimensions act of faith - an autonomous source present grace, free response and social framework - will appear in therapeutic practice and may contribute to the development of a mature personality and eliminate substance abuse during adolescence and the next life. We can talk about that in difference from other religious direction Christianity has the personality of addictological terms of psychotherapeutic influence.

The main aim of my thesis is an overview of the situation of substance use among adolescents from Christian oriented schools of Prague aged 13 to 16 years. Another objective is to compare the results with the results from the ESPAD study in 2011.

Method of making data: For these purposes, we used a short questionnaire ESPAD (2007), Prague spirituality questionnaire (PSQ 30) and a standard questionnaire on religious attitudes M. Duda and Smely I. (2013).

Participants: The research sample consisted of 96 students from Christian schools aged 13 to 16 years.

Data analysis methods: The data were processed at the level of descriptive and mathematical and analytical statistics (chi-square) and the results reported in the tables and graphs.

Conclusion and results: The results of our survey respondents to our survey do not have any experience with the following addictive substances: with THC, ecstasy, opiates, amphetamines, stimulants, GHB and anabolic steroids or doping agents. They have experience with alcohol, tobacco and hallucinogens.

Keywords: Spirituality, Christianity, addictive drugs, teen

Obsah:

1.1. Úvod: teoretický rozbor problému a současný stav poznatků.....	8
1.1.1. Pojem spirituality	11
1.1.2. Pojem náboženství	13
Víra.....	16
Bůh	17
Sebepoznání	18
Vztah	19
Modlitba jako forma vztahu s Bohem.....	19
Láska	20
Poslušnost ve smyslu důvěry	21
Svoboda.....	21
Naděje	22
1.2. Věk dospívání	22
K souhrnu.....	23
2. Praktická část	25
2.1. Výzkumné cíle	25
2.2. Výběrový soubor	25
2.3. Metody získávání dat.....	26
2.4. Limity výzkumu.....	28
2.5. Etické aspekty práce	28
3. Analýza dat	29
3.1 Použité nástroje k analýze dat.....	29
3.2 Popis dat.....	29
3.2.1 Popis výzkumného vzorku respondentů	29
3.2.2. Výzkumné otázky	29
Výzkumná otázka číslo 1	29
Výzkumná otázka číslo 2	31
Výzkumná otázka číslo 3	34
Výzkumná otázka číslo 4.....	36
Výzkumná otázka číslo 5	42
4. Diskuze	45
Závěr	49
Použitá literatura	50
Přílohy:.....	54
Příloha 1. Zkrácená verze dotazníku ESPAD.....	54
Příloha 2. Pražský dotazník spirituality (PSQ 30)	60
Příloha 3. Dotazník o náboženském postoje M. Dudy a I. Smělého	63
Příloha 4. Rozšířená data popsaná v kapitole 3. Analýza dat	64

1.1. Úvod: teoretický rozbor problému a současný stav poznatků

Výskyt abúzu u dospívajících je spojen s mnoha faktory: sociální integritou, jak obklopující dospělí předávají obraz dospělosti, s rozvojem pro-sociálního chování, komunitního citění apod. Rizikovým faktorem abúzu drog může být taky absence smyslu života, duchovních hodnot a duchovní autority (Kalina, 2008).

O významu spirituálních hodnot taky píše J. Reward. A uvádí, že hluboká spiritualita/pevná víra a praktikování jsou přímo spojeny s vysazením užívání určitých drog. Větší přínos je v pravidelném praktikování, týdně ve službách religiózně zaměřených. Výsledky studií demonstrují signifikantní roli spirituality, sociálních vazeb uvnitř léčebných programů J. Reward (2015).

Helen Dermatis, Marc Galanter a J Relig (2015) píšou, že vyhodnocení empirických studií zaměřených na roli (S/R) charakterizovanou ve 12-krocích ozdravného programu během a po léčbě v AA (skupin anonymních alkoholiků) ukazují na to, že aspekty funkce spirituality mění vztah k léčbě a zprostředkovávají vyšší angažovanost v programu a ovlivňují výsledkem léčby alkoholové závislosti. Byla zkoumána role S/R u dlouhodobých členů AA a vyhodnocen vztah S/R a bažení po alkoholu, emocionální stres aj. Review popisuje, že 12-krokový S/R program je prediktorem klinického výsledku, vč. relapsu mezi členy v dlouhodobé léčbě. Pociťování denní přítomnosti Boha, vyšší síly, universálního spiritu, bylo celkově ve všech studiích predikováno jako pozitivní výsledek.

Otázky stanovení osobnosti, budování svého vnitřního světa, svých hodnot a postoje ke světu se nejvíce týká věku dospívání. Toho období, kdy člověk „vchází“ do světa „dospělých“, kdy je nucen postupovat, činit, jednat, vybírat a řídit svůj život. Proto považují za důležitý zkoumat osobnost ve věku dospívání. Chci uvést, že výzkum ESPAD (2014) ukázal, že největší počet začátku užívání návykových látek našel věk 13 let. A to je věk dospívání, ve kterém se stanovují konečné hodnoty a postoje člověka, kterými se řídí zůstatek svého života.

P. Samojský (2014) popisuje dnešní sociální situace tak, že svět kolem nás je velmi liberální. V mezích zákonů si můžete dělat, co chcete, věřit, čemu chcete, a myslet si, co chcete. Nedávná publikace YOUTHLAB PROJEKT (2015-2016) popisuje situace mladých lidí v Evropě v současném společensko-ekonomickém kontextu jako složitou. Jde o prostředí, které nabádá k žití v přítomnosti, v nespokojnosti a bez velkých očekávání do budoucnosti. Evropsky kontinent zažívá narůstající sociální nerovnost, která tu byla dávno před ekonomickou krizí v roce 2008 a která vážně ohrožuje politický projekt Evropské unie, životaschopnost sociálního modelu a místo ve světě globalizace. Postupné chudnutí pracující a střední vrstvy vyústilo do společensko-kulturních změn, všeobecného nepokoje zapříčiněného snížením očekávání a nového vnímání budoucnosti, která nespojená s pokrokem, ale s nejistotou. Mladí lidé se dnes domnívají, že jejich životné podmínky budou horší, než měli jejich rodiče. Vzestupná linie začala klesat. Toto přesvědčení má dopad na chování, hodnoty a společnost. Subjektivní názor se stává realitou. Z tohoto důvodu

nadcházíme v rámci široké škály mladých lidí mnoho takých, ze kterých se stali zablokovaní, paralyzovaní a neviditelní jednotlivci. Mnoho z nich má dobré vzdělání, jiní disponují průměrným nebo nízkým odborným vzděláním. Zdržují se doma nebo ve svém sousedství v rámci své party a stojí na místě, nemají žádné návrhy, dokonce ani neprotestují. Někdy konzumují toxické látky, které je doprovázejí na cestě k nečinnosti, a svůj volný čas a věci spotřebují jakoby pod nátlakem, aby mohli existovat... protože dnes člověk musí být konzumentem a ne někým, kdo produkuje.

Toto chování se může jevit jako překvapivé, ale při podrobnějším zkoumání zjistíme, že jde o přizpůsobování se prostředí, které jim ponouká málo příležitostí na vytvoření si vlastní cesty. Je pravdou, že skupina velmi aktivních mladých jednotlivců v dnešním globálním světě využívá ohromné možnosti na cestování, navazování kontaktů a růst, ale tito představují menšinu. Zůstává nám většina, pro kterou pracovní morálka nič neznamená a tímto lidem se nedaří založit si smysluplný život. Zaměstnání, které bylo základem společenské kultury, se vyvíjí a už neplní tuto funkci. Okrem zásadních otázek mají na oblasti identity vliv též zdravotné a sociální vazby. Emancipace je potřeba jednotlivců a společnosti založených na solidaritě mezi generacemi. Táto smlouva už neexistuje a nedaří se nám vytvořit novou.

Už dlouho máme školy založené na industriálním systému, který říká, že „když budeš studovat, najdeš si práci“, ale už dávno není platný. Teenagery si tento stav uvědomují, a proto se entuziazmus vytrácí a počet selhaní ve škole dramaticky roste. Nejde ani tak velmi o metody jako o význam odborné přípravy a vzdělání v dnešním světě. Žijeme v „prázdnotě smyslů“ a narůstající osamělosti jednotlivců, které už nedokážeme začlenit do kolektivních projektů, které nám poskytují únik ze subjektivity a pomáhají nám vytvářet obraz samých sebe.

Závažný problém džihádistickej radikalizace v Evropě je často analyzovaný jako problém pramenící z chudoby, ale táto problematika je ve skutečnosti složitější a zahrnuje psychosociální aspekty: nabídka radikalizmu jakéhokoliv druhu poskytuje identitu, smysl života, možnost být užitečným pro komunitu, význam, podporu... Mohli bychom říct, že schopnost konzumovat pro život nestačí nebo přinejmenším, že když táto schopnost začíná vykazovat nedostatky, je potřebné vyplnit mezery. Zdá se, že nám chybí smysl života a tento musíme vybudovat, nepřijde sám od sebe. Nahrazuje ho úzkost, osamělost a nátlak.

P. Samojský (2014) píše něco podobného, že jestli nahlédneme do odkazu světových náboženství, najdeme připomínku asi v každém z nich, že svým způsobem podstata náboženství – vést člověka k uvědomování si, že sytit své tělo pokrmem a nápojem nestačí k životu, pokud ten má být dobrý, užitečný a smysluplný – a tím i šťastný. Náboženství rozlišují materiální a světské od duchovního a říkají, že věnovat se tomu, co pomíjí, je klam a šalba a nevede k uspokojení.

E. Fromm (2003) psal, že neexistuje nikdo, kdo by neměl náboženskou potřebu, potřebu orientačního rámce a předmětu uctívání. Táto skutečnost nám ovšem neříká nic o

konkrétním kontextu, v němž se náboženská potřeba projevuje. Člověk může uctívat zvířata, stromy, zlaté nebo kamenné modly, neviditelného boha, světce či ďábelské vůdce. Může uctívat své předky, národ, společenskou třídu, politickou stranu, peníze nebo úspěch. Jeho náboženství může přispívat k nárůstu destruktivity, anebo lásky, k ovládání druhých, anebo k bratrství, může posilovat jeho rozumové schopnosti, anebo je ochromovat.

Člověk si může uvědomovat, že jeho systém má náboženskou povahu a liší se od systémů světské sféry, anebo si může myslet, že žádné náboženství nemá a vykládat svou oddanost určitým údajně sekulárním cílům, jako jsou moc, peníze či úspěch, jen jako praktičnost a účelnost. Otázka nestojí náboženství ano nebo ne, ale jaký druh náboženství: takové, které podporuje rozvoj člověka a uvolňuje jeho schopnosti, anebo takové, které jeho schopnosti ochromuje.

Zájmy velmi zbožného člověka a psychologa se kupodivu v tomto ohledu shodují. Teolog se vážně zabývá konkrétními principy náboženství, jak toho svého, tak jiných věrouk, protože je pro něj důležitá pravdivost jeho víry oproti ostatním. Podobně i psycholog se musí vážně zabývat konkrétním obsahem náboženství, jelikož se snaží zjistit, jaký lidský postoj dané náboženství vyjadřuje a jaký vliv má na člověka, a zda je tedy pro rozvoj jeho schopností dobré, nebo špatné, jeho cílem není u různých náboženství pouze analyzovat psychologické kořeny, ale též zkoumat jejich hodnotu.

Jak uvádí Z. Jandásková a K. D. Skočovský (2007) nová vlna religiozity, které jsme svědky přibližně od poloviny minulého století, potvrzuje, že náboženství je univerzálním rysem lidské psychiky. Postmoderní (v zásadě nehodnotící) pojetí vědy umožňuje psychologii, aby zaujala vůči náboženství, religiozitě a spiritualitě mnohem otevřenější postoj, než tomu bylo dříve (zvláště v podmínkách různých totalitních ideologií)

Robert L. Moor (1998) píše, že psychologické metody nahrazují náboženství, ale nakonec jsou samy mnohem prázdnější než ono náboženství, jež některé z nich kritizují. V těchto slovech je nějaké zrunko pravdy, protože „terapie křesťanstvím“ (jestli můžeme takovou představit) se stanovuje na bio-psycho-socio-**spirituálním** modelu (Kalina, 2008), který odpovídá na otázky nejen typů: jak má a proč tak má žít člověk, ale i odkud pohází (kdo jsem) a kam jde (konečná cíl života).

Křesťanské hodnoty, jejich systém, a zájem o lidi měl by budovat v člověku takovou osobnost, která je zaprvé odolná závislostem, zadruhé nemá zájem o jakékoliv návykové látky, protože jako osobnost je plnohodnotná, naplněná. Je zřejmé, že nestačí znát symbolický význam náboženské tradice. Člověk musí ve vztahu k tradici žít. Nestačí znát psychologický význam obrazů Boha a víry; to je neefektivní znalost. Člověk musí dovolit, aby jej ta znalost změnila. ˇ

1.1.1. Pojem spirituality

Jak uvádí P. Říčan (2006), pojem spirituality je možno považovat v současné světové i naší psychologii náboženství za klíčový (viz Stríženec, 2001, 2007, Smékal, 2002, Říčan, Janošová, 2004, 2006). Podle názoru řady humanistických psychologů jde zároveň o klíčové téma psychologie osobnosti a psychologie lidské motivace (James, 1997, Allport, 1950, Maslow, 1970, 1986). V posledních letech pojem spirituality proniká i do aplikované psychologie, zdůrazňuje se potřeba spirituality v psychoterapii, ve výchově, při výcviku managerů atd. (Unruh et al., 2002). Jde o pojem, který má v psychologii (na rozdíl od teologie, kde má ovšem jiný význam) krátkou historii a jehož definice se rychle vyvíjí (Pargament, 1999, 2002, Říčan, 2004, Belzen, 2001).

Spiritualita se objevila v psychologii náboženství jako "nezvaný host", píše P. Říčan (2006). Ještě před deseti lety obecně respektovaný americký specialista na zkoumání mystiky Ralph Hood (1996) psal o tom, že spiritualita je populární slovo, ale jeho význam je nejasný, a proto jeho užitečnost ve výzkumu je omezená.

Rozhodující impuls ke vzniku a prosazení psychologického pojmu spirituality nepřišel z religionistiky ani z psychologie, nýbrž z vývoje náboženského života a postojů k náboženství během druhé poloviny minulého století (P. Říčan, 2006). Často se mluví o kněžské či naopak laické spiritualitě jako o celkovém životním stylu založeném na víře, ale také o východní, případně mimo křesťanské spiritualitě atd.

Pargamentova (1999) definice spirituality se hodí na mnoho různých náboženských směrů, i když nelze tvrdit, že by vyhovovala všemu, co se v religionistice za náboženství označuje. V souladu s ní je Hoodův (2001) popis mystických prožitků, které jsou – v nenápadné podobě – podle tohoto autora daleko běžnější, než se obecně soudí. Belzen (2005) se domnívá, že pojem posvátna je příliš spjat s monoteistickými směry, a navrhuje charakterizovat spiritualitu vztahem k transcendenci, tento pojem je však "doma" spíše ve filosofickém myšlení, pro psychologii je málo fenomenologický, jak uvádí P. Říčan z osobního sdělení M. Balabána (Říčan, 2006). Emmons (2003) uvádí jako definici spirituality poněkud eklekticky hledání smyslu, jednoty, propojenosti, transcendence a nejvyššího lidského potenciálu. Stifoss-Hanssen (1999) vidí klíčovou charakteristiku spirituality v existencialitě, chápané jako prožitek nejvyššího významu. Reich (2000) vidí spiritualitu tak, že jedinec považuje něco za transcendentní nebo za věc velké hodnoty, ať už v náboženském, nebo profánním smyslu.

Je pozoruhodné i to, že často jsou do spirituality zahrnovány i nauky a formy východních náboženství. Například kurzy buddhistické meditace, v jejichž rámci se vyučuje příslušná nauka a konají se příslušné rituály, včetně uctívání Buddhy, bývají s naprostou samozřejmostí označovány za spirituální, nikoli za náboženské. Příčinu lze vidět v již zmíněné asociaci slova náboženství s odmítaným tradičním náboženstvím této země. Jsou patrně i země, kde je podobně odmítán "domácí" buddhismus.

Takovým způsobem postupně pojem spirituality, dřív obsahující pojem náboženství, dnes se přirovná k „náboženství bez Boha“. Spirituality zachovává všechny rysy náboženství (transcendence, rituály, víru, smíření apod.), ale vynechává příčinu a důvod – Boha. K tomu můžeme přivést ilustrace o lidském těle: když se vezme z těla člověka kostra, tak najednou z něho stane jen chaotická hromada svalů a tkáně. Není divu, že je dodnes velký zmatek ve vysvětlení pojmu spirituality, když se snažíme z něho vymazat Boha.

Pro tendenci distancovat se od křesťanské tradice (od "náboženství") je příznačný pojem nenáboženská spiritualita, píše P. Říčan (2006). Touto spiritualitou se rozumějí prožitky (tradičně označované jako náboženské), ke kterým dochází mimo rámec náboženských organizací a bez vztahu k doktrínám těchto organizací. Z toho je zřejmé, že jde o kritéria nepsychologická, že tedy smyslem pojmu je odmítání náboženství (de facto křesťanství).

Pro univerzalitu svědčí nápadná podobnost mystických jevů, tak jak se vyskytují v rámci různých náboženství; tyto jevy se obecně uznávají jako spirituální. Spor o to, zda a do jaké míry je mystika vskutku transkulturně univerzální, se vede již desítky let na rovině teoretické i empirické (Hood, 1972).

Jak uvádí P. Samojský (2014) existuje různé pojmy spirituality. Můžeme je definovat jako: aktivitu, která nám pomáhá naplňovat život duchovním rozměrem; duševní nebo fyzickou činnost týkající se otázek smyslu v životě; aktivitu, která jedinci pomáhá vnímat sebe sama v kontextu okolního světa a vesmíru; akt symbolického přesáhnutí do jiného rozměru, spojení s tím, co přesahuje všední lidskou dimenzi apod.

Taky P. Samojský popisuje zajímavý náhled v tradici šintoismu: „Svět, kami nepřesahuje svět člověka a člověk nepotřebuje vstupovat do božského, nadmyslového světa, aby dosáhl spásy. Člověku stačí vnést kami do lidského světa, do denního života doma, v práci a kdekoliv jinde." (2014, s. 20) To je vlastně krásný popis spirituality. Představte si, že jdete po pláži. Jste obutí a až po chvíli vás napadne, že vlastně necítíte krásný vlhký teplý písek, že mezi vámi a pískem je bariéra podrážek. Spiritualita je akt sundání si bot, odstranění bariéry. Spiritualita je akt symbolického přesáhnutí do jiného rozměru. A její rozměr je bezpochyby i kulturní; spiritualita je akt několikahodinového očekávání a příprav na návštěvu divadelního představení oproti bezmyšlenkovité a bezohledné návštěvě divadla v teplákách. Spiritualitu nelze redukovat na přemýšlení a hloubání, ani na meditaci, ani na žádnou jinou konkrétní duševní nebo fyzickou činnost. Spiritualita je rozměr, do něhož nám duševní nebo fyzická činnost mohou pomoci vstoupit. Je to aktivita, při níž člověk jaksi ztrácí sám sebe a znovu se nalézá.

Z výše řečeného je zřejmé, že spiritualita může mít různé podoby, respektive může být praktikována nebo se může projevovat v různých oblastech, a když je někým nebo nějakou organizovanou skupinou shrnuta do uceleného systému, stává se z ní to, čemu lidé říkají náboženství. Spiritualita je vlastně tvůrčí umělecká dílna, jak poznamenává P. Samojský (2014).

V rámci této práce se budeme zabývat jen křesťanskou spiritualitou. Jak píšou M. Duda a I. Smělý (2013), jednotlivá kritéria, na základě kterých můžeme charakterizovat křesťanskou spiritualitu, poukazují na možnost její přijetí v různé podobě, blízké člověku, ale s stejným obsahem a vlivem na jeho život — sjednocení s Bohem a vnitřní přeměna člověka. Ti na základě znalosti psychologie, filozofie a křesťanské tradice uvažují, že spiritualita, která přispívá k zdraví a plnosti života je taková, že je mystagogická a ne moralizující, osvobozující a ne přetěžující, má spojovat a ne rozdělovat, má vztah k světu, neodstěhuje se od světa, hledá Boha a ne cit, celostní a ne jednostranná, pokorná, ne pyšná.

1.1.2. Pojem náboženství

Náboženství jako obecný kulturně historický fenomén se spíše transformuje, než že by mizelo; podle jungovské tradice patří dokonce neodlučně k lidskému rodu, protože je hluboce zakotveno v archetypech kolektivního nevědomí, zejména v bytostném Já (Jung, 1995).

Jak píše P. Samojský (2014) náboženství vzniklo a existuje jako organizovaný způsob praktikování spirituality. Prostě proto, aby člověku pomáhalo vnímat duchovní rozměr života. Bohužel organizované náboženství je však v očích mnoha lidí kompromitováno jak svou nezřídka krvavou historií, tak i domýšlivostí těch, kteří prohlašují svou cestu za jedinou pravou. Organizované náboženství přináší specifický redukováný způsob spirituality, který poskytuje těm, kteří jsou ochotni a schopni jej přijmout.

Jsou lidé, kteří se domnívají, nebo jsou pevně přesvědčeni, že jejich náboženství je jediné správné. A jsou lidé, kteří jsou naopak toho názoru, že náboženství je škodlivé, píše P. Samojský (2014). Lze napomoci tomu, aby se tyto dva tábory nevnímaly jako protiklady. Jak napomoci tomu, aby vyvstala více do popředí skutečnost, že nejen chlebem živ je člověk a že každý má svůj unikátní život a unikátní potřeby živit svou duši a svého ducha? Přece nejde o to, jak a čím svou duši a svého ducha sytí, nýbrž aby je vůbec sytil. Praktickou střední cestou a svým způsobem i možností vzájemného pochopení obou táborů je právě spiritualita.

V psychologickém chápání náboženství lze podle Stríženec (2007) rozlišit tři přístupy. První z nich se zaměřuje na odlišnosti chování religiózního člověka od jiného chování. Druhý přístup považuje takovéto chování za ilustraci psychologických principů aplikovatelných na libovolnou populaci, libovolné přesvědčení apod. Třetí přístup považuje náboženství za subjektivní a základní dimenzi či orientaci osobnosti a lidské existence (způsob přístupu k ideálům, důvěře, smrti)“ (Stríženec, 2007, s. 8-9). „Objektivní“ přístup pak podle Stríženec (2007) využívá více substančních definic náboženství (náboženství jako víra v Boha, účast na bohoslužbách), zatímco subjektivní přístup se zaměřuje více na funkční definice (integrace osobnosti, redukce viny, pomoc při zvládání smrti).

Polarizace spirituality a náboženství je vyjádřena ve dvou protikladech, píše P. Říčan (2006). První z nich lze nazvat individuální versus instituční: spiritualita se chápe jako záležitost individua, jeho prožívání a jednání, zatímco náboženstvím se rozumí – spíše nebo pouze – vnější formy, instituce, rituály, nauky atd. Druhý protiklad je podle Pargamenta prostý: dobré versus špatné. Slovo spiritualita asociuje něco nového, spontánního, neformálního, tvořivého, autentickou vnitřní zkušenost, svobodu individuálního vyjádření, duchovní hledání, případně dobrodružné experimentování. Slovo náboženství je naopak zatíženo konotacemi zastaralosti, rigidity, formálnosti, indoktrinace, nedostatku citu, reakčních postojů atd. Právem lze mluvit o idealizaci spirituality a s touto idealizací spojeným předpokladem, že spiritualita je něco absolutního a nadčasového.

E. Fromm (2003) psal o tom, že humanistické náboženství se naopak soustředí kolem člověka a jeho sil. Člověk musí rozvíjet své rozumové schopnosti, aby pochopil sám sebe, své vztahy k druhým a své postavení ve vesmíru. Musí poznat pravdu z hlediska svých omezení i svých možností. Musí rozvíjet svoji schopnost milovat druhé i sebe sama a prožívat solidaritu všech živých bytostí. Musí mít zásady a pravidla, které ho k tomuto cíli povedou. Náboženská zkušenost v tomto kontextu představuje prožitek jednoty se Vším, vycházející ze vztahu ke světu, který je přijímán kritickým rozumem a s láskou. Lidským cílem je zde dosáhnout co největší síly, ne co největší bezmoci; ctností je sebeuskutečnění, nikoli poslušnost. Víra je jistotou přesvědčení založenou na vlastní rozumové a citové zkušenosti jednotlivce, nikoli souhlasem s tezemi, které vyhlásí nějaká moc. Převažujícím stavem je radost, zatímco v autoritářském náboženství převládá pocit lítosti a viny. Jestliže má humanistické náboženství teistické jádro, Bůh je symbolem moci člověka, schopností, které se člověk snaží v životě uskutečnit – není to symbol síly a ovládání, symbol moci nad člověkem.

Ukázkou humanistického náboženství jsou raný buddhismus, taoismus, učení Izajáše, Ježíše, Sokrata, Spinozy, určité proudy v židovství a křesťanství (zejména mystické), náboženství rozumu Francouzské revoluce, pokračuje E. Fromm (2003). Z uvedeného výčtu je zřejmé, že rozdíl mezi autoritářským a humanistickým pojetím prochází napříč teistickými a neteistickými systémy i mezi náboženstvími v úzkém slova smyslu a filozofickými naukami náboženské povahy. U takových systémů nikdy není nejdůležitější samotná myšlenková soustava, nýbrž lidský postoj, na němž jsou její články vystavěny. I takto stručná analýza autoritářských prvků v biblickém vyprávění ukazuje, že u kořenů židovsko-křesťanského náboženství najdeme oba principy, jak autoritářský, tak humanistický. Ve vývoji judaismu i křesťanství se obě zásady zachovaly a jejich projevy se u různých proudů existujících v rámci těchto náboženství liší.

Jak uvádí Pavel Říčan (2006) ve svém dílu „Spiritualita jako klíč k osobnosti a lidským vztahům“ podle Jana Hellera, v náboženství jde o vztah člověka (ať teoretický, v učení, nebo praktický – v etice a kultu) k tomu, co má vůči němu, roli boha. Přitom bohem je pro člověka to, co je pro něj nejvyšší normou a hodnotou, čemu nejvíce důvěřuje, čemu se cítí zavázán. V tomto smyslu každý člověk má své náboženství.

Šťastnějším slovem, než české náboženství je latinské „religio, jež se uplatnilo jako výraz pro pojem náboženství v řadě jazyků. Podle jednoho dohaduje „religion“ odvozeno od „ligare“, což znamená vázat, „re-ligare“ tedy snad vzájemně vázat. „Re-ligio“ lze pak chápat jako vzájemnou vazbu mezi člověkem a Skutečností, jež ho přesahuje (Neubauer, 1994). Jde o způsob existence absolutní skutečnosti, na níž koneckonců jedině záleží a z níž také plyne, co je pravda a co lež, co správné a nesprávné, dobré a zlé.

Junga zajímá funkce náboženství ve vztahu k duševnímu zdraví. Duševní zdraví je však pro Junga pojem s velmi širokým významem, neváhá dokonce mluvit i o duchovním zdraví. Nejde jen o nepřítomnost chorobných příznaků. Duševně a duchovně zdravý člověk – v jeho pojetí – musí znát a naplňovat smysl svého života. Zejména ve svém životním odpoledni má být na cestě individuace. Protože ovšem náboženský a duchovní život jsou pro Junga prakticky synonyma (Jung, 1935).

Jung píše: „Kolektivní nevědomí je funkce, jež je neustále v činnosti a člověk s ní musí udržovat spojení. Jeho psychické a duchovní zdraví je závislé na spolupráci neosobních obrazů. Proto měl člověk vždy svá náboženství.“ Cíle náboženství jako spása, účast na božské podstatě nebo Božím království, osvícení a pokoj s Bohem se pak jeví jako cíle intrapsychické, tedy vnitřní pokoj, harmonie, sebepoznání atd. Zda tyto cíle jsou velmi blízké cílům, jež sleduje psychoterapie (Jung, 1935, s. 170).

P. Říčan popisuje ve své knize „Psychologie náboženství“ (2002) slova Friedricha Heilera o tom, že každé z bezpočtu situací a událostí, v nichž se náboženský člověk ocitá, odpovídá specifický prožitek, který nelze plně vystihnout obecnými pojmy jako láska, radost atd. To jsou úcta, strach, víra a důvěra, naděje, láska, pokoj, radost, nutkání sdílet se, pokora, svoboda, vděčnost.

Dějiny náboženství lze vidět jako dějiny systémů, které byly více či méně úspěšné podle toho, jak v podmínkách té, které společnosti pomáhaly jedincům dosahovat právě uvedených cílových stavů duše, pokračuje P. Říčan (2002). Toto hledisko se neruší, nýbrž doplňuje se sociologickým pohledem, podle kterého náboženství slouží stabilitě a funkčnosti společenských systémů. Lze říci, že to které náboženství má tím větší šanci na „přežití“, čím lépe vyhovuje oběma kritériím zároveň.

Pacientům, jejichž život je rozvrácený a chaotický (drogově závislí, lidé s poruchami chování apod.), nabízejí někdy psychoterapeuti prostě řád, který je třeba respektovat, a zcela prakticky je vedou při realizaci tohoto principu. Náboženství poskytuje osvědčený řád, navíc ho posvěcuje a interpretuje jako vysvobození z chaosu. Respektování a tvořivé uplatňování řádu odměňuje, přestupky trestá.

Dál P. Říčan (2002). píše o tom, že v psychoterapii se pracuje se skupinami stejně postižených spolupacientů, kteří si – pod vedením terapeuta – navzájem poskytují emoční oporu. Vzájemně poznání umožňuje cenné vhledy do vlastních problémů a řízená interakce poskytuje nácvik jednání v různých sociálních situacích. Malé skupiny, které se vytvářejí v

některých náboženských pospolitostech, poskytují velmi podobné možnosti. V moderní skupinové psychoterapie lze dokonce vidět napodobení dávno existujících malých náboženských skupin.

P. Samojský (2014) Náboženství je činnost a způsob života, kdy se vědomě a aktivně snažíme tento vyšší princip ve svém životě posílit. Úkol náboženství by proto neměl spočívat v dohadování se o podobě a definici Boha, ale v posilování duchovního života jako takového. Církve a vůbec jakákoliv duchovně orientovaná společenství by měly fungovat v první řadě jako duchovní čistírny, ať už to zní jakkoliv legračně. Měly by být místy, kde by se člověk mohl očistit, když bylo jeho srdce pošpiněno, jeho čest pošlapána a jeho duše bolí. V duchovním společenství by se takovému člověku mělo dostat útěchy, podpory a inspirace k lepšímu životu.

Čistému vše čisté, říká pradávné přísloví, píše dál P. Samojský (2014). Neznamená to, že kdo je nebo se považuje za čistého, by mohl dělat, cokoliv se mu zlíbí, cokoliv nečistého, aniž by se znečistil; o tom to přísloví není. Vyjadřuje spíše potřebu čistoty duše a skutečnost, že moudrý člověk nečeká, až se ušpiní bahnem světa, aby se mohl očistit. Moudrý člověk se snaží být čistý prostě proto, aby byl čistý, proto, že se raduje z pocitu vnitřní čistoty.

Dál bychom chtěli popsat několik aspektů křesťanské spirituality, které mají podpůrný a rozvojový význam pro osobnost. A to především pojmy víry, Boha, sebepoznání, vztahu a modlitby (jako součásti vztahu), lásky, poslušnosti, svobody a naděje. Křesťanská víra pochází z židovské věrouky opodstatněnou biblí. Mluví o Bohu Otce, Synovi Ježíši a Duchovi Svátém. Hlavní rozlišovací vlastnost touto víry – čin Ježíši, kterého Bůh Otec z lásky k lidem poslal na ukřižování, aby ten vzal hřích člověka a zemřel místo něho. Obsahuje několik charakteristických prvků: sebepoznání, vztah, modlitbu, lásku, poslušnost (důvěru), svobodu, naděje.

Víra

Jak uvádí P. Samojský (2014) spiritualita je hodně spojena s vírou, protože zahrnuje neviditelné věci. Víra může být definována jako důvěra, přesvědčení o něčem, věření: v sebe, v člověka, v lepší budoucnost; může být pevná, slepá; můžeme ji ztratit, nalézt. Víra ovšem může být chápána i jako přesvědčení, vyznání věřícího člověka, jako náboženství; pak to může být víra křesťanská, evangelická či jiná; v tomto smyslu – člověk může být bez víry, může přestoupit na jinou víru, může také pro víru něco vykonat a podstoupit. Proto víra může být velkým palivem pro motivace. Zvláště u mladých lidí. Víra v něco dává pevné tvrdé hodnoty, které stanovují před mladým člověkem hodně cílů. Víra na jednu stranu může zapálit dospívajícího, na druhou stranu zároveň podporovat stálost v dosažení těch cílů, neústupnost.

Je ale pravda, že když někdo deklaruje, že je nevěřící, myslí to zpravidla v kontextu náboženské víry. A myslí tím ve smyslu, že není křesťanem a nevěří v křesťansky

definovaného Boha. Nepřekvapí mě, když slyším: „Nejsem věřící, ale cvičím jógu.“ Není ale škoda devalvovat tímto způsobem osobní spiritualitu? Víra je přece v první řadě o hodnotách, o kvalitě života a postoji k němu.

Víra v tomto širokém smyslu je nezbytným základem života, život jako takový na víře závisí, pokračuje P. Samojský (2014). Nemohli bychom vstát ráno z postele a vydat se za svými povinnými, kdybychom nevěřili stovkám či tisícům nejrozumnějších věcí. Věřím, že se pode mnou neprolomí podlaha, že se dveře otevrou, že snídaně není otrávená, že auta a jiné dopravní prostředky budou dodržovat pravidla silničního provozu, a proto do ulic města vykročím s pocitem bezpečí. Kolik je takových věcí, kterým zkrátka věřím? Prožíváme své dny s nezpochybnitelnou nadějí a vírou, že zítra jako včera budou platit fyzikální zákony, které působí, že nalévaná voda teče do hrnečku nebo že mohu kráčet po zemském povrchu, že zapadá a znovu vychází slunce. Věříme, že život je lepší než smrt, věříme, že bolest a zmar přejdou v radost a štěstí, věříme v hodnoty, jako je láska, úcta a dobro. Nemám důkaz, nemám víc než naději, že věci budou tak, jak věřím. Tyto základní věci našeho života jsou vírou v tom nejširším smyslu.

Lidé si pod slovem víra ale častěji představují víru v bohy, nadpřirozené bytosti a síly, nebo otázky života před životem a života po smrti. To je pak náboženská víra. Liší se tyto dvě formy víry? Nepříliš. Náboženská víra, to je především vztah JÁ a vesmír, je to, že s vesmírem, či lépe s Všebytím, mohu navázat osobně prožívaný vztah. To, že pak zkouším svůj vztah popsat slovy, definovat jej, předat druhým nebo jej s druhými sdílet, je jeho přirozenou částí.

Náboženství je pak již více či méně ucelená ideologie, systém, který dává víře kostru a hranice a uzavírá ji-do logického rámce. A právě zde vzniká úrodná půda pro nelogičnost, právě proto se lidem náboženství tak často jeví jako nelogické a nesmyslné, a tedy i nepotřebné a zbytečné, protože logika náboženství neodpovídá jejich logice (Samojský, 2014).

Bůh

Jak uvádí P. Samojský (2014). Slovo Bůh, a to v různých jazycích, je jedním z nejobtížněji definovatelných slov. Ten pojem byl a je asi jednou z nejvýznamnějších a nejčastějších příčin lidských rozbrojů, konfliktů a válek. Problém je však především v lidské mysli, která chce věci definovat, popisovat, uchopovat – aby je mohla vstřebat a pochopit. Ale samotný pojem nemůže za to, že mi lidé ho neumíme správně popsat. Jde spíše o metodické nedokonalosti než o chybnosti Boha jako takového. Jestli nemůžeme ho popsat a postihnout, to neznamená, že neexistuje, a nemáme mu věnovat. Dnešní věda neví, jak dokázat existenci Boha (nebo toho, koho pod tím pojmem představujeme), tak i vyvrátit.

Kdyby člověk dokázal žít svůj život v izolaci od pojmu a představy Boha, ve kterého věří nebo nevěří, přece nemůže popřít či pominout naprosto zásadní vliv, který pojem a ideál Boha měl na vytváření historie a kultury lidstva, pokračuje P. Samojský (2014).

A uvádí, že různá pojetí obecné teistické víry. Existuje Bůh, který je absolutní a svět přesahující bytostí, zpravidla osobní a živou, často antropomorfní, tedy člověku podobnou (teismus.) Ateismus tvrdí, že Bůh neexistuje v tomto světě ani jinde, ve světě ani mimo něj není Bůh, bozi ani nadpřirozené bytosti. Polyteismus říká, že existuje více bohů, kteří mohou být různých kvalit a mohou mít různou moc a význam. Mohou být rozlišováni v určité hierarchii a v ní pak také různě uctívání. Henoteismus popisuje existence nejsvrchovanější Bůh, který může být jedním z více bohů. Přiznává jen jednoho Boha. Judeo-křesťanský teismus říká, že Bůh je ve světě i mimo náš svět, je tvůrcem i aktivním udržovatelem světa. Ztělesněný a zosobněný Bůh je větší než svět a člověk a dle svého uvážení do dění ve světě nadpřirozeně zasahuje.

P. Samojský (2014) přivádí slova John Dewey, amerického filozofa, teologa a pedagoga (1859-1952), který nabídl pozoruhodnou definici Boha: „Bůh je aktivní vztah mezi ideálem a realitou." (Dewey u Samojského, 2014, s. 50). Na jedné straně je realita; realita našeho života, našich každodenních starostí, problémů, radostí a nadějí. A na straně druhé jsou ideály, naše toužení, přání, a mezi nimi ideál nejvyšší. Naše představa dokonalosti, nedotčené čistoty, morálky, lásky a krásy. Bůh ožívá v našem životě, když ožívá vazba mezi realitou a ideálem. Zkrátka když pro své ideály něco děláme, když se snažíme podle našich ideálů žít! Bůh v pravém smyslu této definice není tajuplná bytost, podobně jako láska není bytost; láska je rovněž aktivní vztah mezi milujícím a milovaným.

Je ale možné, že z nějakých důvodů chceme mít Boha v rovině svého ideálu, kterého chceme dosáhnout nebo se k němu nějakým způsobem přiblížit, a že si proto Boha zosobníme, tedy dáme mu určitou kvalitu (či spíš omezení) podle schopností našeho vnímání. Ale tím víc je potom důležité, aby Bůh našich představ, Bůh našeho ideálu byl skutečně ideálem hodným úcty a následování, pokračuje P. Samojský (2014).

Proč se lidé vlastně vůbec po tisíciletí dohadují, přou a válčí kvůli představě Boha a bohů? Hledají tak autoritu, vzor, model chování, inspiraci, jak v tomto světě žít. Chybí nám instinkty, které určují chování zvířat, a tak hledáme něco, co by je nahradilo. Proto tolik zápasíme o pojem Boha. Potřebujeme překonávat svou bezmocnost, potřebujeme uchopovat svůj život a potřebujeme svému životu dát rámeček a měřítko hodnot.

Sebepoznání

Křesťanská spiritualita se vždy vyznačovala pozorností k lidskému nitru: svatost nespočívá v množství splněných povinností, byť by to byly dobré, svaté a hrdinné skutky, ale leží na bytostné rovině. Následování Krista, jak tomu říkají křesťané, proto vyžaduje,

aby se od sebe neoddělovalo lidské a duchovní a aby pohyb směrem k poznání Boha byl úzce spojen s pohybem k sebepoznání.

Duševní přeměna znamená vědět, co člověk cítí, umět říci svůj příběh tak, jaký opravdu je. Pokud tedy hovoříme o křesťanském, duchovním vývoji jako o transformaci našich poznatků, úsudků, přání a rozhodnutí, hovoříme o něm v zásadě jako o přeměně našeho nitra, našeho výchozího horizontu.

Vztah

Robert Repicky (Repicky u Moore, 1995) mluví o tom, že teologové a lidé píšící o křesťanské spiritualitě dnes kladou velký důraz na vztah mezi Bohem a jednotlivcem, hovoří o Otci přesně jako o otci, o Synu jako o bratrovi a společníkovi a o Duchu jako o přímluvci, aby byl s člověkem napořád, jako Bůh uvnitř člověka. Celý ten systém může být mocným nástrojem na ochranu psychického zdraví člověka. Otec symbolizuje zachránce, Ježíš bratra, který vždy pochopí a vyslechne, a Duch zvnitřněnou neomezenou sílu samotného Boha, co pomáhá zvládat jakékoliv překážky v životě. Kvalita života znamená kvalitu vztahů, jež vytvářejí podstatu života. A kvalita vztahů závisí na kvalitě komunikace, rozvinuté na všech úrovních: se sebou, s jednotlivými osobami, na rovině společenské, politické apod.

Schopnost vytvářet vztah se zakládá od dětství, během různých stadií vývoje. Podle Erika H. Eriksona (2015) přiměřeně vývoji v kojeneckém věku možné zprostředkovat základní důvěru ve svět, místo zásadní nedůvěry, která může rozvoj ke schopnosti vztahu od počátku narušovat nebo zpochybňovat. Tento úkol, který je zásadní pro veškerou další výchovu ke schopnosti vztahu, může být ale splněn jedině tehdy, jestli že osoba, která pro kojence reprezentuje svět, má dostatečnou schopnost vztahu, aby tuto důvěru mohla dát zakusit. To kládá docela velké požadavky na osobnost rodiče. Ale v reálném životě rodiče nemají tolik dokonalou osobnost a tolik dokonalý vztah s dítětem.

Podstata duchovního života nespočívá v rozumovém poznání, morálce, slušnosti, vlastním lidském úsilí nebo přemáhání. Ano, projevuje se taky v morálce, poznání, askeze či úsilí člověka. Ale toto všechno jsou vnější projevy vnitřního vztahu s Bohem. Na tomto vztahu stojí duchovní život. Ostatní vyměňované skutečnosti jsou jeho důsledkem.

Modlitba jako forma vztahu s Bohem

Modlitbu můžeme srovnat s každodenním rozhovorem s psychoterapeutem, obsahující vlastní aktivitu, sebepoznání a přijetí (lásku Boha). Samozřejmě taková praktika nemůže nemít kladný vliv na osobnost člověka a jeho vnitřní život, čím jsou hlavní faktory při rozvoje závislosti.

E. Bianchi (2009) píše, že modlitba je rozhovor mezi Bohem a člověkem, založený na naslouchání Božímu slovu, které je obsaženo v Písmu, a na odpovědi (ta zahrnuje též odpovědnost) člověka. Je možné chápat modlitbu jako cestu věřícího k jeho Bohu. Přesněji řečeno jako vědomí této cesty. Modlitba je pak postojem jednotlivce před Bohem, který se s člověkem snaží navázat vztah ještě hlubší a dát oné transcendentní dimenzi význam na rovině osobní. Modlitba jako vědomý projev je zároveň jevem psychologickým.

M. Duda a I. Smělý (2013) přivádí slova V. Boublíka k tomuto vztahu, tak podstatnému pro křesťanskou spiritualitu, uvádí, že osobní vztah s Otcem se nerodí z člověka, ale je svobodným darem Boha. Je to povolání vložené do stvoření a rozvinuté nezaslouženou milostí. Člověk se dokonale uskutečňuje, když se považuje za osobu a žije jako „Já“ v společenství s Bohem. Jako věčný Syn je taky člověk – obraz Syna – povoláný stát „oproti“ Otcovi ve vztahu „Já – Ty“ a sjednocovat se s ním v osobním společenství „My“. To znamená, že člověk nemusí se starat zasloužit lásku Boha, nemusí se snažit být dokonalým, když od začátku je to dar – v tomto případě člověk je volný a svobodný od úzkosti. Tady můžeme vzpomenout, že častou příčinou užívání drog je uklidnění, zbavení úzkosti a pocitu méněcennosti.

V modlitbě probíhá hledání dvou svobod, které se chtějí setkat, totiž lidské a Boží. V rámci takového hledání je rozdíl mezi představou, kterou si o Bohu vytváří člověk, a Boží jinakostí, jež se nám zjevuje, stejný jako mezi otázkou a jejím vyslyšením, mezi očekáváním a jeho naplněním. Tento aspekt modlitby a vztahu s Bohem je velice důležitý, protože při také komunikace člověk se učí přijímat druhého člověka takým, jaký je, aniž ho pochopil. To je správné budování hranic člověka v komunikaci a umění mít své hranice a sebeúctu, aniž tobě někdo nerozumí. Při takovém sebeuvědomování člověk vždy může říct „ne“ drogám bez nepříjemného pocitu, na takového člověka není možnost tlačit. A je známý fakt, že drogu ve většině případu dospívající berou z rukou „kamarádů“.

Láska

E. Bianchi píše (2009), že z křesťanského pohledu v modlitbě se člověk zbavuje závislosti na svém „Já“, aby stále více žil Kristovým životem, aby žil pod vedením Ducha a byl synem nebeského Otce. Toto zbavení se sebe nepředstavuje jen čisté „sebevyprázdňení“, jež se opírá po duchovních postojích vycházejících z jiných kulturních a náboženských tradic. Zbavit se sebe sama zde směřuje k agapé, k lásce. Cílem křesťanské modlitby je láska, vyjít ze sebe a setkat se s živou osobou Ježíše Krista, milovat lidi, „jak on miloval nás“: tím se odlišuje křesťanská modlitba od všech forem meditace a asketických nebo koncentračních technik východních náboženství.

Doc. Dr. Rudolf Smahel (1997) píše, že dnes způsobila teologie lásky tedy nemůže „vycházet z imperativu“ „musí a povinnosti lásky“, ale musí vycházet „z kategorického indikativu bytí v lásce a žádanosti“. V tomto indikativu „spočívá utěšující a podněcující „ty

můžeš“: můžeš milovat právě proto, že smíš věřit v sebe sama jako s láskou uznávaného. Můžeš to i přes všechny překážky a neurotické pokřiveniny, přes bludné představy a pokřiveniny tvé duše. Můžeš milovat jako nadaný a nedokonalý, naplněný a omezený člověk.

Tento prvek křesťanské víry zbavuje člověka úzkosti a dává jeho „já“ tvrdou, pevnou pozici, opodstatněnou na pozitivním sebehodnocení, co může ovlivnit výskyt užívání návykových látek. Kromě toho evangelium křesťana učí, aby v sobě samém viděl nepřítele, jenž je Bohem milován a pro nějž Kristus zemřel. To znamená vnímat druhého člověka, i přestože nám se nelíbí, se stejnou úctou, jakou máme k sobě. V tom je založená velká terapeutická síla a podnět pro upevnění emocionálního zdraví osobnosti. S touto zkušeností víry je třeba spojovat postupné lidské zrání, při němž získáváme pozitivní smysl pro jinakost, schopnost setkat se s druhým člověkem, navázat vztah a milovat.

Poslušnost ve smyslu důvěry

Pro popis poslušnosti bychom chtěli přivést slova M. Dudy a I. Smelého (2013) o pokorě. Píší, že pokora v biblickém chápání je to odvaha k pravdě. Odvaha člověka přijat sebe takého, jaký je – se svými slabými a silnými stránkami. Pokorné přiznání si vlastní bezmocnosti, kterou člověk někdy přežívá, jeho osvobozuje. Nejen rezignací, ale pravdivým postojem, díky kterému přichází svoboda, pokoj a radost. Zahrnuje v sobě kontakt s vlastní realitou, v které je prostor i pro radost, humor a oslavu. Pokora není utáhnutí a zakřiknutost, ale pravdivý a vyvážený postoj k sobě a jiným. Jelikož vychází z pravdy a lásky, je snášenlivá, neodsuzuje, ale uznává druhého.

„Více je třeba poslouchat Boha než lidi“ (Bible, Skutky k. 5, verš 29). Velký biblický princip poslušnosti má zásadně osvobozující rys. Poslušnost pomáhá vnímat bez nepříjemných pocitů jiných lidí, se kterými člověk má jiný názor, a špatné životné události, které neočekává. S tímto věřící se dá vyrovnat a nepotřebuje na to uklidnění alkoholem nebo jinými drogami.

Svoboda

M. Duda a I. Smelý (2013) píší, že pravdivá spiritualita osvobozuje člověka od nadvlády očekávání a nároků, které na něho lidé kladou, čím ho mohou omezovat a zavazovat. Je to svoboda, která respektuje taky vlastně potřeby. Dovolí povědět „ne“, když člověk nevládne nebo má jiný názor, a to bez strachu z odsouzení. Činí člověka svobodným pro nové rozhodnutí. Motivem nejsou strach a povinnost, ale dobro a radost z jeho konání. Zdravá spiritualita učí člověka nezakládat si na tom, co o něm jiní povídá, či naplní jejich očekávání. Učí ho svobodě být jiný. Ne v smyslu nerespektování jakýchkoliv morálních a

etických pravidel. Pomáhá mu však překonávat tlak společenské konformity. Zakládá hodnotu člověka na jeho vztahu s Bohem, nikoli na osobnostních výkonech, pracovní pozici či postojích a názorech okolí. Člověk je svobodný k seberealizaci, protože jeho sebehodnocení neformuje ani neutváří přízeň a přijetí okolí, ale vědomí přijetí ze strany Boha.

Naděje

C. G. Jung (1995) hovoří, že život na rovině vědomého já má jediný cíl: dosažení bezpečí a uspokojení pro jednotlivce. Nejhlubším utrpením lidské existence je smrt či hrozba smrti. Křesťan nachází v Kristu opravdovou naději. V tomto smyslu je křesťanská naděje mocným zásobníkem duchovní energie. Kristovo vítězství nad smrtí se tak stává pro věřícího nadějí, že ani zlo, ani smrt ve všech možných podobách nemají poslední slovo. To dává člověku velkou vnitřní sílu a zbavuje ho úzkosti.

1.2. Věk dospívání

Jak uvádí K. Thorová věk dospívání se trvá přibližně od 11 – 12 let do 20 – 22 let, 15 – 20 let – období adolescence (Thorová, 2015). E. Erikson o tom věku píše jako o věku hledání, určení vlastní identity (Erikson, 2015). Na tom, jak konečně adolescent určit sám sebe, jak bude hodnotit sebe a za koho počítat, záleží jeho chování a veškeré činy, včetně tendence spadat do nějaké závislosti. Tento věk klade na dospívajícího určité úkoly: zjistit, kdo jsem (vztah k sobě) a zjistit, které místo mezi lidmi je moje (vztah k jiným lidem). V tomto věku se dospívající vědomě rozhoduje vzít drogu nebo nevzít (při nabídce například od přátel), hledat uspokojení vnitřních potřeb v závislém chování (co přináší jednodušší uspokojení) nebo v přirozeném (co vyžaduje víc síly a času).

Ve věku dospívání člověk formuje a hledá svou totožnost – identitu. Klade si nejbystřejší otázky a zároveň hledá na nich odpovědi. Jsou to otázky typu: Kdo ve skutečnosti jsem? Jaký jsem? Co pro mě znamená být ženou/mužem? Na čem mi v životě nejvíc záleží? Co chci dosáhnout? Kam patřím? V co vlastně věřím? A vůbec, jaký je smysl mého života? Je to čas orientace ve světě, vytvoření a formování si představy o světě, svém místě v něm a o směru, kterým kráčet. Je to čas intenzivnějšího hledání smyslu života.

Erik H. Erikson (2015) popisuje začátek puberty ve své teorii psychosociálního vývoje jako fázi, v níž oproti sobě stojí identita a difúze rolí. Pokud se podle Eriksona nepodaří výstavba stabilního sebekonceptu, tedy výstavba osobní identity, pak hrozí nebezpečí difúze rolí. E. Erikson k dospívání dále uvádí, že hledání smyslu života a identity je významnou vývojovou úlohou. Adolescent, který najde smysl svého života, je schopný se mu odevzdat a následně ho i uskutečňovat. Naopak, je možné, že si neodpoví-li na podstatné

otázky, nevytvoří si vlastní identitu, uváže v zmatku různých názorů a rolí, ze kterých žádné úplně nepřijme a může tak zůstat „věčným pubertákem“, odmítajícím příležitosti a povinnosti, které před ním život a společnost budou klást.

C. G. Jung (1995) zjistil, že duševní krize dospělosti často pramení z tíživého pocitu nesmyslnosti. Životní styly a vidiny vědomého já se dnes u mnoha lidí hroutí pod tíhou marnosti. Odpověď na otázku konečného smyslu (kognitivní složka) umí poskytnout takže filozofie či světonázorový systém, ale náboženství se svými morálními požadavky a rituální poskytuje možnost naplnění motivační a afektivní složky, čím je prožívání smysluplnosti života komplexnější a intenzivnější.

Doc. PhDr. MUDr. K. Kalina, CSc. (1992) přivádí slova z lekce J. Šturma: „Jedinec si v představě vytváří modely o světě a o sobě a skrze ně, s jejich pomocí, v jejich světle vnímá, vyhodnocuje své zážitky, předvídá, plánuje svou budoucnost, nebo se jí také bojí. Součástí takového vnitřního modelu je představa o tom, kdo tvoří v mém životě záchytné body a jak je pro mě tato opora dostupná, a dále i vědomí mé vlastní hodnoty pro tuto klíčovou osobu. Sami sebe nacházíme skrze vztah k druhým lidem. A jakmile se takové modely vytvoří, existují do značné míry mimo naše vědomí a jsou značně stabilní, až rigidní. Vyhraňené podoby zkušeností působí rigidně. Determinují naši volbu z repertoáru chování, způsobují, že se chováme určitým nepružným způsobem podle silně navyklého vzorce“ (K. Kalina, 1992, str. 42-43). Tyto slova svědčí o tom, nakolik je důležité vyvinout správný postoj k návykovým látkám a nezačít jejich užívání již od mladiství. Na rozdíl od dětského věku dynamické snahy dospívajícího jako zkoušení nových rolí nemají svůj hravý charakter a získaly na vážnosti. Mladý člověk je stále častěji nucen k rozhodnutím, která dosahují stále vyššího stupně konečné platnosti.

Chování člověka s křesťanskou orientací taky je založeno vlastně na pohledu, který má na člověka Bůh, Stvořitel. Bůh ví, čím bychom měli nebo mohli být, tuto možnost do nás uložil, a ať děláme, co děláme, reaguje na nás s touto předem danou láskou. A podle Bible vidí člověka silným, soběstačným stvořením.

K souhrnu

Zdravá spiritualita je součástí všedního dne a pomáhá člověku zvládat nároky každodenního života v společenství, rodině, škole či práci. Nezakládá se na výjimečnosti. Zdravá spiritualita pomáhá člověku najít svou identitu, která ho vede k vnitřní harmonii a harmonizuje taky vztah k světu a vnější aktivitě. Vede člověka k aktivitě a zodpovědnosti za společenské dění, neboť to má význam.

V křesťanské víře můžeme uvidět její terapeutickou roli, přispívá k rozvoji zralejší osobnosti, zbavuje člověka úzkosti a dává jeho „já“ tvrdou, pevnou pozici, opodstatněnou na pozitivním sebehodnocení, co může ovlivnit výskyt užívání návykových látek. Modlitbu

můžeme srovnat s každodenním rozhovorem s psychoterapeutem, obsahující vlastní aktivitu, sebepoznání a přijetí (lásku Boha). Samozřejmě taková praktika nemůže nemít kladný vliv na osobnost člověka a jeho vnitřní život, čím jsou hlavní faktory při rozvoje závislosti.

Akt náboženské víry tudíž vyžaduje přítomnost milosti; je to dar, který lze přijmout nebo odmítnout. Navíc je zřejmé, že akt víry musí být svobodnou odpovědí, zbavenou jakéhokoli nátlaku. A konečně, víra není pouhou individuální odpovědí oddělenou od ostatních lidí. Spíše je to veskrze společenská událost, při ní si přijímaný člen v důvěře osvojuje náhled a etiku společenství věřících. Toto společenství víry zase na sebe bere zodpovědnost péče a služby vůči svým členům. Tyto čtyři dimenze aktu víry – autonomní zdroj, přítomná milost, svobodná odpověď a společenský rámec – se objevují i v terapeutické praxi a může přispět k vývoji zralé osobnosti a vyloučit užívání návykových látek během dospívání a následujícího života.

Dle výše uvedeného můžeme mluvit o tom, že v odlišnosti od jiných náboženských směrů křesťanství má na osobnost člověka z adiktologického hlediska psychoterapeutický vliv. A to hlavně bezpodmíněné postavení Boha k člověku jako k synovi, stvořitele jako k stvoření zbavuje člověka úzkosti, buduje jeho identičnost, dává možnost (sílu) pocházet překážkami a stresem psychologicky zdravě.

2. Praktická část

2.1. Výzkumné cíle

Po rozboru uvedených výše poznatku můžeme předpokládat, že vysoká úroveň spirituality osobnosti může nést protektivní charakter vůči užívání legálních a nelegálních drog. Co nám dává důvod myslet, že u dospívajících se zvýšením zvláště křesťanským zaměřením má být výskyt užívání legálních a nelegálních drog nižší. Vzhledem k možnostem a cíle výzkumu námi pro tento účel byly vybrány křesťanské zaměřené školy.

Cílem studie je přehled o situaci užívání návykových látek mezi dospívajícími z křesťansky zaměřených škol hl. města Prahy ve věku 13 až 16 let. Dalším cílem je porovnat získané výsledky s výsledky studia ESPAD z roku 2011.

Vzhledem k tomu, že pro pozitivní vliv náboženství na osobnost víra musí být zvnitřněná – člověk by měl se počítat věřícím a brát zásady víry jako část svých hodnot. Je taky nutno zjistit postoj žáků křesťanské školy k náboženství. Můžeme předpokládat, že ne všichni žáci z církevních škol jsou věřící. I přestože církevní prostředí může mít vliv na úroveň spirituality.

Výzkumné otázky pro tento účel zní:

1. Jaké typy spirituality jsou příznačné pro žáky církevních škol.
2. Jaký postoj mají žáci ke křesťanskému náboženství?
3. S kterými legálními i nelegálními drogami mají zkušenosti dospívajícími z křesťansky zaměřených škol hl. města Prahy?
4. Jak jsou odlišná situace v užívání návykových látek u žáků s prevalencí různých typů spirituality?
5. Jak jsou odlišná situace v oblasti užívání návykových látek mezi žáky církevních škol v porovnání s výsledky studia ESPAD roku 2011?

2.2. Výběrový soubor

Z teoretické části je vidět, že víra obsahuje dvě znalosti – co (v co věřit) a jak (jak věřit). Církevní prostředí, které má působit a mít vliv, musí obsahovat tyto složky. Vzhledem k tomu můžeme nalézt respondenty odpovídající cílům výzkumu přímo v církvi, v církevních klubech, spolicích nebo v církevních školách. Z našeho hlediska dle našich cílů je víc přiměřené provádět výzkum v křesťansky zaměřených školách, než přímo v církvi nebo církevních spolicích. To je s důvodu úrovně zkreslení. Myslíme že, v církvi a klubech, kde je víc dospělých a dospívající jsou v menšině, budou nevědomě zkreslovat odpovědi

v dotazníku směrem ke zvýšení úrovně své spirituality a zmírnění informací o užívání legálních a nelegálních drog. A když tyto dospívající budou ve svém prostředí (ve škole, spolu se spolužáky) to zkrácení se předpokládá menším.

Výzkumné činnosti se budou zaměřovat na českou populaci dospívajících ve věku 13 – 16 let. Výběrový soubor bude zvolen na základě nepravděpodobnostní metodou zaměřeného výběru přes instituce.

Křesťansky zaměřené školy hl. města Prahy budou vybrány na základě:

- výběru z adresáře škol a školských zařízení MŠMT (<http://stistko.uiv.cz/registr/vybskolm.asp>)
- Souhlasu škol zúčastnit se výzkumu
 - Křesťanské gymnázium (<http://www.krestanskegymnazium.cz/>)
 - Střední odborná škola sociální svatého Zdislava (<http://skolajecna.cz/soss>)
 - Církevní střední zdravotnická škola Jana Pavla II. (<http://www.skolajecna.cz/czs.php>)
 - Dívčí katolická střední škola (<http://www.dksp1.cz>)
 - Dvouletá katolická střední škola (<http://www.dkss.cz>)
 - Lauderova ZŠ a gymnázium při Židovské obci v Praze (<http://www.lauder.cz/cs/gymnazium.html>)
 - Arcibiskupské gymnázium (<http://www.arcig.cz>)
 - a další.

Kritériem pro zařazení osob do výzkumu bude následující podmínky:

- česky mluvčí,
- mentální a zdravotní způsobilost,
- přítomnost žáků ve škole v den výzkumu,
- souhlas zúčastnit se výzkumu.

Vzhledem ke kapacitě škol ideální počet respondentů měl by být 1159 (Křesťanské gymnázium - 396 žáků, Střední odborná škola sociální svatého Zdislava - 253 žáků, Církevní střední zdravotnická škola Jana Pavla II. – 230 žáků, Dvouletá katolická střední škola – 80 žáků, Lauderova ZŠ a gymnázium při Židovské obci v Praze – 80 žáků, Arcibiskupské gymnázium – 120 žáků). Na základě souhlasu účastnit se výzkumu předpokládáme mnohem menší počet respondentů.

2.3. Metody získávání dat

Bude tedy následně pro účely výzkumných cílů kvantitativní typ šetření – standardizované dotazníkové šetření. Data k uvedené problematice byli získávána skupinou nástrojů složenou z dotazníku: zkrácený dotazník ESPAD (2007), Pražského dotazník

spirituality (PSQ 30) a nestandardizovaný dotazník o náboženském postoje M. Dudy a I. Smelého (2013).

Zkrácený dotazník ESPAD (2007) obsahuje 47 uzavřených otázek, má vyplnění do 30 minut. Položky budou zaměřeny na zkušenosti dospívajících s legálními i nelegálními drogami. V úvodní části dotazníku je uvedeny identifikátory, jako je věk a pohlaví.

Pražský dotazník spirituality (PSQ 30) má třicet položek a obsahuje otázky zaměřené převážně na zkušenost (prožívání) („Prožil/a jsem někdy úplné sjednocení se Zemí a veškerým životem“) nebo na přesvědčení („Smrt je návrat někam domů“). Obsahuje 6 faktorů (dimenzí). Tyto faktory nám umožní zjistit, kdo z dospívajících má a kterou ze spiritualit.

6 faktorů (dimenzí) pražský dotazník spirituality (PSQ 30):

1. Eko-spiritualita (hlubinná ekologie) – zaměřuje se na ekologické cítění položkami vyjadřujícími pocit jednoty s přírodou, pokoru k Zemi jako matce, ale také úctu k neživé přírodě.
2. Etický entuziasmus (etické/morální zaujetí) – zabýval se pozitivními city vůči druhým. V položkách najdeme prožitky jako je odpuštění, soucitnost, přejnost druhým apod.
3. Pospolitost (sounáležitost) - hlavní směr ukazuje na interpersonální prožitky, jakou jsou pocity radosti z lidské přítomnosti, ale také hluboké blízkosti s nadsázkou označovanou jako „spříznění duší“ nebo fascinace nad dokonalostí lidstva v její rozmanitosti.
4. Mystika (mystická zkušenost) – pokrývá pocity sjednocení s něčím větším než je člověk sám, intenzivní prožitky vnitřního klidu, úžas jedince uměním atd. Kupříkladu můžeme uvést položku z PSQ 36 č. 4: „Měl/a jsem někdy pocit, že se mi otevírá tajemství vesmíru a existence.“
5. Svědomitá starostlivost – snaží se představovat touhu začít znovu a s pocity nedostatku, obav, zákazu, viny nebo studu, ale také soudy dobra vs. zla a morálky.
6. Latentní monoteismus (transcendentní monoteismus) – soustředí se na prožitky k transcendentnu a vztahu k té nejvyšší pravdě.

Z toho důvodu, že je velká pravděpodobnost toho, že ve křesťanských školách budou studovat děti křesťanské věřící a mající jinou spirituální dimenze, a taky tě, kdo vůbec nemá nic společného s vírou, nebo dětí věřících rodičů, které nesdělují jejich názory a jsou nevěřícími apod., navíc použijeme nestandardizovaný dotazník o náboženském postoje M. Dudy a I. Smelého (2013). Tento dotazník obsahuje 6 tvrzení týkajících náboženského postoje: je o tom, zda žák počítá sebe za věřícího a jaký postoj k tomu má (6 otázek). Dospívající má vybrat jedno z tvrzení nejbližší k jeho postoji.

Každý žák dostal 3 blanky testů: první – ESPAD 2007 (viz příloha 1), druhý – PSQ 30 (viz příloha 2), třetí – náboženské postoje M. Dudy a I. Smělého (viz příloha 2). Dotazníky budou osobně administrovat v jednotlivých třídách. Předem bude vzít od rodičů informovaný souhlas na účast ve výzkumu. Respondenty budou vyzvaní, aby každé otázce věnovali pozornost a odpovídali podle toho, jaký je jejich postoj a ne podle toho, co by mohlo být správné. Vyplnění dotazníků bude trvat asi 20 minut.

2.4. Limity výzkumu

Výše zmíněné výzkumné přístupy mají své výhody i nevýhody, ze kterých plynou limity. Hlavní z nich jsou:

- neochota křesťanských škol se zúčastnit výzkumu

nežádoucí výsledky výzkumu můžou diskreditovat jejich jako nositele morálních pilířů;

- neochota žáků se zúčastnit výzkumu

strach před nesplnění zásad anonymity a z toho plynoucího odsouzení ze strany učitelů a spolužáků v případě nežádoucích (ale skutečných) odpovědí;

- rozmanitost dětí

různá délka pobytu ve škole – různý čas působení křesťanského okolí;

- délka dotazníku

neochota žáků a učitelů (i vedoucích školy) ztrácívat čas na výzkum.

2.5. Etické aspekty práce

Za účelem splnění etických zásad bylo během výzkumu provedeno:

- získání od rodičů souhlasu s účastí žáků církevních škol ve výzkumu
- seznámení respondentů s účely výzkumů a povahou dotazníku,
- využití pouze nezbytné nutných dat pro výzkum,
- zachování anonymity dat,
- poskytování školám jen celo-výzkumné výsledky, nikoli zvlášť po každé škole.

3. Analýza dat

3.1 Použité nástroje k analýze dat

Zpracování dat a jejich příprava pro analýzu je podmíněna podobou získaných dat ve formě skóre z dotazníkového šetření, část pak z textových dokumentů. Ke zpracování dat jsme použili statistický program IBM SPSS Statistics a pro zjednodušení dat a jejich přehlednost tabulkový procesor Microsoft Excel. Sebrané formuláře byli převedeny do elektronické podoby, byly vytvořeny základní tabulky – kódování odpovědi, třídění 1. stupně, interpretace dat pomocí tabulek a grafů (Hendl, 2004).

3.2 Popis dat

3.2.1 Popis výzkumného vzorku respondentů

Výzkumný soubor tvořilo 96 respondentů. Z toho 46 žen a 50 mužů. Respondenti pocházeli z 4 různých tříd z 3 křesťanských škol. Průměrný věk dotazovaných žáků je 14,8 let. Rozmezí respondentů tvoří 13 až 16 let.

3.2.2. Výzkumné otázky

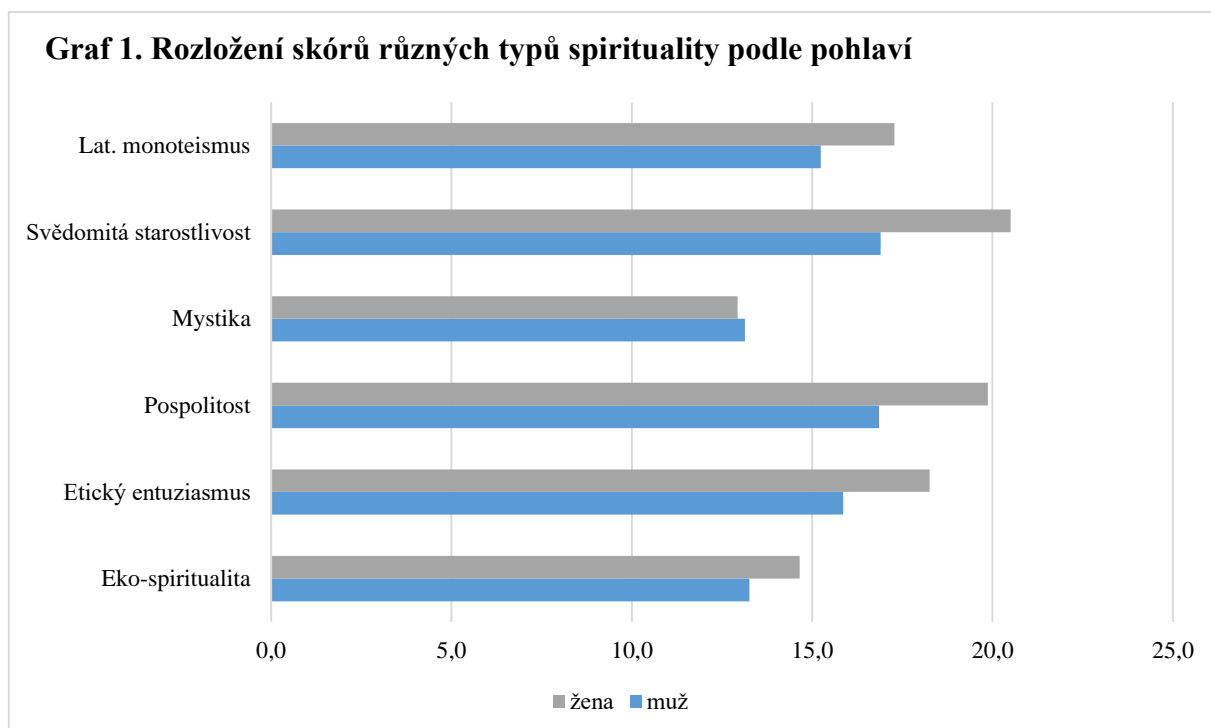
Výzkumná otázka číslo 1.

Naše první výzkumná otázka zněla: jaké typy spirituality jsou příznačné pro žáky církevních škol? Pomocí deskriptivní statistiky jsme získali průměrní hodnotu součtu všech skóre různých typů spirituality. Rozmezí skóre, která bylo možné nabrat, leží od 6 do 36 bodů. Získané průměrné hodnoty jsou uvedeny v tabulce 1. Z ní je vidět, že při rozložení průměrů skóre podle typů spirituality, na prvním místě se umístila spiritualita typu svědomitá starostlivost, skoro na stejném místě pospolitost. Dál se umístily v pořádku pořadí etický entuziasmus, latentní monoteismus, eko-spiritualita a mystika.

Tabulka 1. Typy spirituality příznační pro žáky církevních škol.

Typ spirituality	Průměr
Svědomitá starostlivost	18,63
Pospolitost	18,30
Etický entuziasmus	17,01
Lat. monoteismus	16,22
Eko-spiritualita	13,93
Mystika	13,04

Dále na grafu 1. je uvedeno rozložení průměrných skóre různých typů spirituality podle pohlaví. Z grafu je vidět, že ženy mají celkově vyšší skóre spirituality. Výjimkou je jen Mystický typ spirituality, ve kterém o málo převažují muži. Nejvyšší průměr skóre u mužů nabývá spiritualita typů pospolitost a svědomitá starostlivost (16,9 bodů). U žen je to svědomitá starostlivost (20,5). Nejméně příznačná je mystická spiritualita pro oboje pohlaví: 13,1 bodů u mužů a 12,9 bodů u žen.

Výzkumná otázka číslo 2.

Druhá výzkumná otázka zněla: jaký postoj mají žáci ke křesťanskému náboženství? Na tuto otázku jsme zkusili odpovědět pomocí dotazníku M. Dudy a I. Smělého o náboženském postoji. Počítali jsme procento respondentů, kteří vybrali ten nebo jiný názor. Dotazník měl otázky vylučujícího typu. Každý respondent si mohl vybrat jen jeden názor, který se nejvíc shodoval s jeho osobním míněním. V tabulce 2. jsou uvedeny výsledky. Nejvíce respondentů (50 %) se podílí na názoru „Kristus a církev jsou pro můj život potřebné“. Nejméně hodnot nabývá názory „Existuje nějaký bůh, ale v Krista nevěřím“ (3,1 %) a „Náboženství je potřebné, ale Bůh není“ (2,1 %). 19 % žáků vybrali položku „Jiné“, kde museli doplnit svůj názor a postoj. Ten popis obsahoval odpovědi v takových kategoriích, jako věří v Boha, ale nedůvěřuje církvi, věří v jiného Boha, nevěří vůbec v Boha apod. Podrobnější popis můžete najít v příloze 3 na konci této práce.

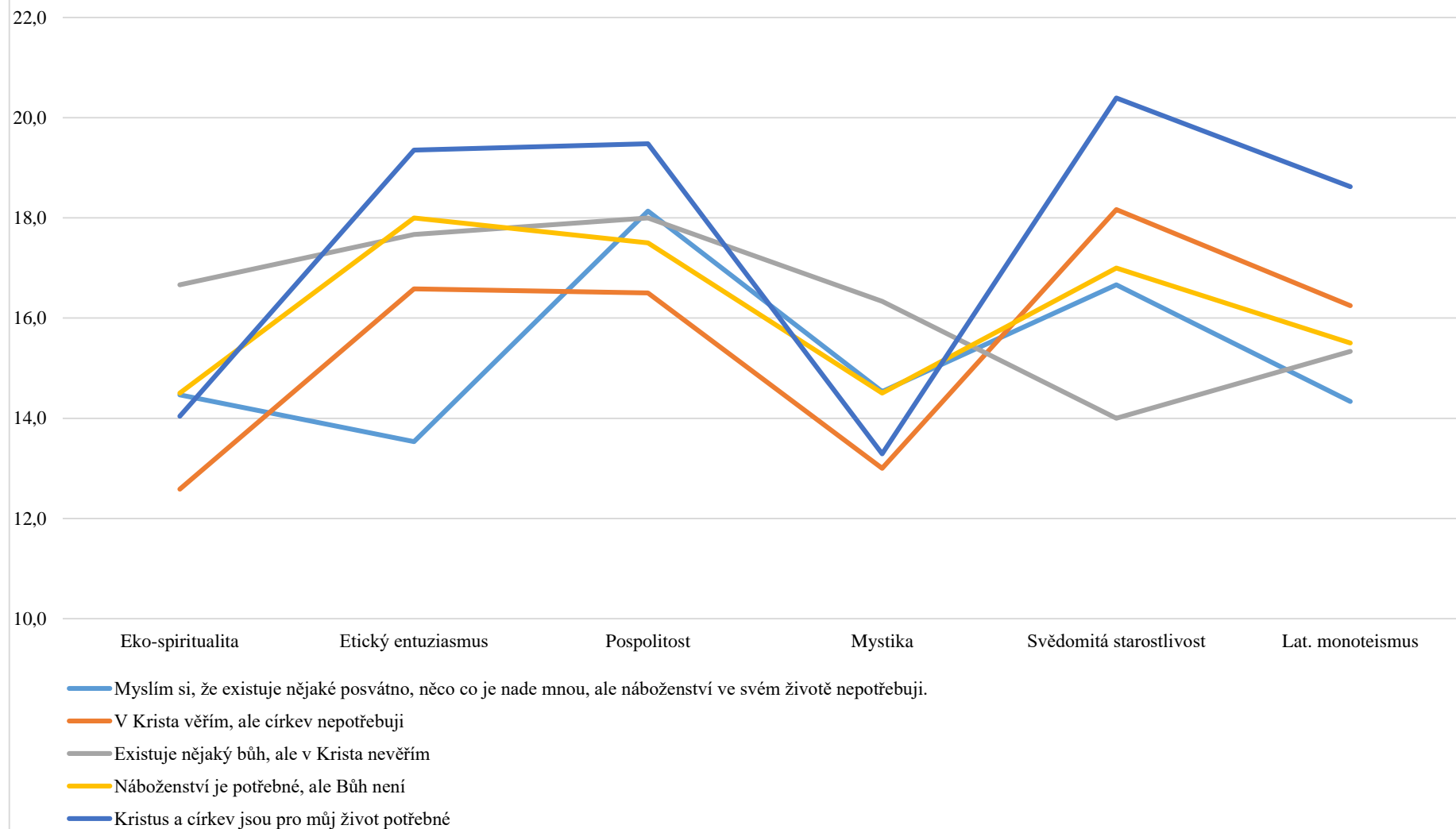
Tabulka 2. Postoj žáků ke křesťanskému náboženství

Názor na křesťanskou víru	Procento respondentů
Kristus a církev jsou pro můj život potřebné	50,0 %
Jiné	19,0 %
Myslím si, že existuje nějaké posvátno, něco, co je nade mnou, ale náboženství ve mém životě nepotřebuji.	15,6 %
V Krista věřím, ale církev nepotřebuji	12,5 %
Existuje nějaký bůh, ale v Krista nevěřím	3,1 %
Náboženství je potřebné, ale Bůh není	2,1 %

Na dalším grafu (Graf 2.) můžeme vidět rozložení průměrných skóre postoje žáků ke křesťanství podle typu spirituality. V tomto grafu je dobře znázorněno, že při etickém entuziasmu na rozdíl od ostatních náboženských postojů nenabývá vysokých hodnot postoj „Myslím si, že existuje nějaké posvátno, něco, co je nade mnou, ale náboženství ve mém životě nepotřebuji“ (13,5 bodů). To je spíše nekřesťanský postoj. Můžeme předložit, že pro nevěřící respondenty je nejmenší charakteristický etický entuziasmus. Při mystickém typu spirituality na rozdíl od ostatních nabývá nejvíce hodnot názor „Existuje nějaký bůh, ale v

Krista nevěřím“ (16, 3 bodů). A dál tento názor nabývá nejméně hodnot (14 bodů) při svědomité starostlivosti taky na rozdíl od ostatních názorů. Respondenty s názorem „Kristus a církve jsou pro můj život potřebné“ nabývají vysokých hodnot až v 4 spiritualitách typu etický entuziasmus (19,4 bodů), pospolitost (19,5 bodů), svědomitá starostlivost (20,4 bodů) a latentní monoteismus (18,6 bodů).

Graf 2. Rozložení skóre postojů žáků ke křesťanskému náboženství podle různých typů spirituality

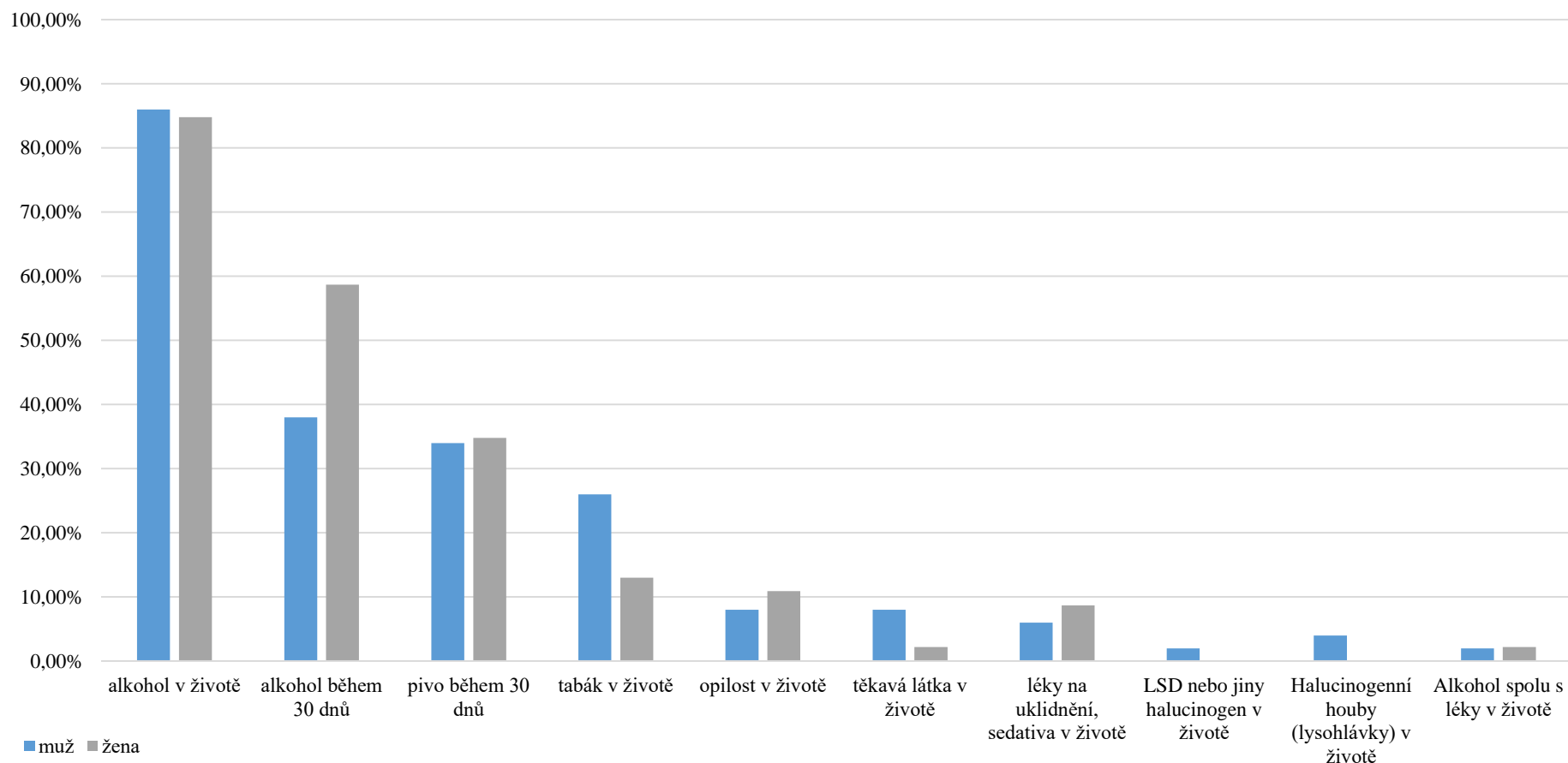

Výzkumná otázka číslo 3.

Třetí výzkumná otázka zněla: s kterými legálními i nelegálními drogami mají zkušenosti dospívající z křesťansky zaměřených škol hl. města Prahy? Podle výsledků dotazování pomocí dotazníku ESPAD bylo zjištěno, že respondenty našeho výzkumu nemají žádnou zkušenost s následujícími návykovými látkami: s THC, extází, opiáty, amfetaminy, stimulancia, GHB a anabolickými steroidy nebo prostředky dopingy. Pomocí deskriptivní statistiky jsme popsali prevalence užívání ostatních návykových látek včetně výskytu opilosti a kombinace alkoholu s léky. Výsledky jsou znázorněny pomocí grafu 3.

Z grafu je vidět, že všichni žáci mají zkušenost s alkoholem, a to muži o trochu více než ženy (86 % oproti 84, 8 %). Ale v užívání alkoholu aktuálně (v posledních 30 dnech) ženy naopak mají značně vyšší prevalence oproti mužům (58, 7 % oproti 38 %). To můžeme říct taky o opilosti a sedativech – ženy ne na tolik značně, ale víc, než muži užívaly sedativa (8, 7 %) a alkohol do stavu opilosti (10, 9 %), oproti mužům (6 % a 8 %). Tabák za celý život častěji o polovinu kouřili kluci (26 %), než dívky (13%). A halucinogenní návykové látky zkusili jen kluci.

Graf 3. Prevalence užívání návykových látek u žáků podle pohlaví

Výzkumná otázka číslo 4.

Čtvrtá výzkumná otázka zněla: jak je odlišná situace užívání návykových látek u žáků s prevalencí různých typů spirituality? Pro zjednodušení a přehlednost jsme transformovali proměnu spirituality na Z-skóry, kde za nízkou spiritualitu považujeme < -1 , střední od -1 do $+1$, vysokou $> +1$. Situace užívání návykových látek u žáků s prevalencí různých typů spirituality je ukázaná v tabulce 3. První sloupec jmenuje látku, která byla užitá žáky. Druhý sloupec ukazuje období, za které ta látka byla užitá – za celý život nebo aktuálně (během posledních 30 dnů). Ve třetím sloupci uvádíme počet respondentů užívajících tu nebo jinou látku s prevalencí různých úrovní spirituality. Čtvrtý sloupec ukazuje průměrné procento užívání návykové látky respondenty bez ohledu na typ spirituality. Ostatní sloupce ukazují podíl respondentu v závislosti na typu a stupni spirituality. Červeným jsou označeny nejvyšší podíly respondentu v užívání dané návykové látky. Zelenou barvou jsou označeny nejnižší podíly.

Jak je vidět z výsledku, největší podíl respondentů přichází užívání na alkoholu za celý život (85% respondentů). Zajímavý výsledek vyšel u respondentů s vysokou spiritualitou typu pospolitost – mají větší podíl (93,8%) v užívání alkoholu celoživotně, než respondenty s nízkou a střední pospolitostí (84,6% a 83,6%). Dál si můžeme všimnout, že podíl žáků s nízkou spiritualitou typu svědomitá starostlivost je menší v celoživotním užívání alkoholu (72,7%), než se střední a vysokou (88,4% a 81,3%). Tyto údaje jsou v tabulce podtrženy a označeny tučným písmenem.

Jestli se podíváme na aktuální užívání alkoholu (během 30 dnů), to uvidíme, že podíl respondentů s nízkou spiritualitou typu pospolitost je značně menší (15,4%), než se střední a vysokou (52,2% a 56,3%). Mezi respondenty s vysokou a nízkou eko-spiritualitou je značně méně těch, kdo užívá aktuálně pivo (13,3% a 16,7%), než mezi těmi, kdo má střední eko-spiritualitu (42%).

Nejmenší podíl respondentů vychází u užívání LSD, halucinogen a halucinogenních hub (lysohlávek) – 1% a 2,1%, a to u respondentu s vysokou úrovní mystické spirituality. 9,1% respondentu s vysokou mystickou spiritualitou zkusili LSD, a 18,2% - halucinogenní houby. Taký nejmenší celkový průměrný podíl respondentů vyšel na aktuální (během 30 dnů) užívání tabáku (1%).

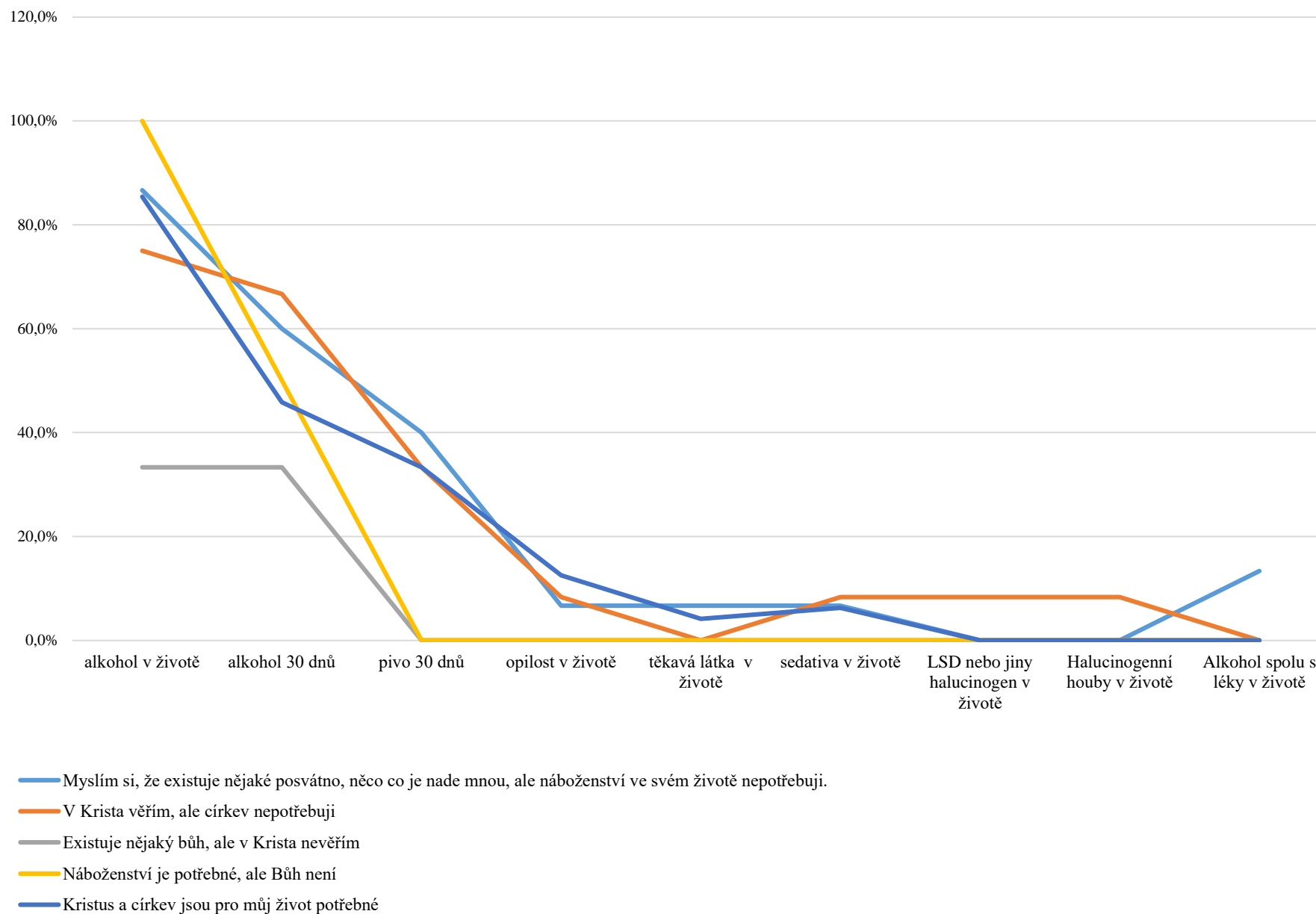
Pro potvrzení významnosti rozdílů jsme použili Paersonův chí-kvadrát test, který ukázal významnou signifikantní souvislost aktuálního užívání alkoholu (30 dnů) ve spirituální kategorii pospolitost na hladině 0,04 a aktuální užívání piva (30 dnů) ve spirituální kategorii eko-spiritualita. Takže se nám ukázala signifikantní souvislost u respondentu s mystickou spiritualitou užívání piva během 30 dnů na hladině 0,007; LSD nebo jiný halucinogen za život na hladině 0,020; a halucinogenních hub (lysohlávek) za život na hladině 0,00, ale respondentů na tuto kategorii nebylo dostačující pro statistickou významnost. Proto nejsou relevantní.

Tabulka 3. Podíl respondentů v zkušenosti s návykovými látkami podle míry spirituality (v procentech %)

Návyková látka	období	počet žáků	celkový průměr	Eko-spiritualita			Etický entuziasmus			Pospolitost			Mystika			Svědomitá starostlivost			Lat. monoteismus		
				nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká
tabák	za život	19	19,8	6,7	21,7	25,0	29,4	18,8	13,3	23,1	17,9	25,0	18,2	18,9	27,3	36,4	15,9	25,0	22,2	15,8	28,6
	30 dnů	1	1,0	0,0	1,4	0,0	5,9	0,0	0,0	0,0	1,5	0,0	0,0	1,4	0,0	0,0	1,4	0,0	5,6	0,0	0,0
alkohol	za život	82	85,4	86,7	84,1	91,7	82,4	87,5	80,0	84,6	83,6	93,8	90,9	83,8	90,9	72,7	88,4	81,3	83,3	87,7	81,0
	30 dnů	46	47,9	26,7	50,7	58,3	35,3	50,0	53,3	15,4	52,2	56,3	27,3	50,0	54,5	18,2	49,3	62,5	33,3	45,6	66,7
pivo	30 dnů	33	34,4	13,3	42,0	16,7	29,4	35,9	33,3	15,4	34,3	50,0	0,0	35,1	63,6	9,1	36,2	43,8	22,2	36,8	38,1
opilost	za život	9	9,4	0,0	11,6	8,3	11,8	9,4	6,7	7,7	6,0	25,0	18,2	6,8	18,2	9,1	7,2	18,8	16,7	5,3	14,3
těkavá látka	za život	5	5,2	0,0	7,2	0,0	5,9	4,7	6,7	0,0	6,0	6,3	0,0	4,1	18,2	9,1	4,3	6,3	5,6	5,3	4,8
sedativa	za život	7	7,3	0,0	8,7	8,3	5,9	7,8	6,7	0,0	10,4	0,0	0,0	8,1	9,1	0,0	5,8	18,8	11,1	5,3	9,5
LSD/ halucin.	za život	1	1,0	0,0	1,4	0,0	0,0	1,6	0,0	0,0	1,5	0,0	0,0	0,0	9,1	0,0	1,4	0,0	0,0	0,0	4,8
Haluc. Houby	za život	2	2,1	0,0	2,9	0,0	0,0	3,1	0,0	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0	18,2	0,0	2,9	0,0	0,0	1,8	4,8

Procentní podíl respondentů v užívání návykových látek podle názoru na křesťanské náboženství jsme znázornili pomocí grafu 4. Na grafu je vidět, že podíl respondentů v užívání alkoholu celoživotně a aktuálně (během posledních 30 dnů) s názorem „Existuje nějaký bůh, ale v Krista nevěřím“ je značně menší (33,3%), než respondentů s jinými názory. Také si můžeme všimnout, že respondenty s postojem „Náboženství je potřebné, ale Bůh není“ a „Existuje nějaký bůh, ale v Krista nevěřím“ nevyskytují v užívání jiných návykových látek (uvedených v grafu). Můžeme taky vidět, že podíl v užívání sedativ, LSD a halucinogen mají respondenty jen s názorem „V Krista věřím, ale církev nepotřebuji“ (8,3%). Užívání sedativ a těkavé látky se vyskytují u respondentů s názorem „Myslím si, že existuje nějaké posvátno, něco, co je nade mnou, ale náboženství ve mém životě nepotřebuji“ (6,7%) a „V Krista věřím, ale církev nepotřebuji“ (4,2% a 6,3%). Užívání alkoholu spolu s léky se vyskytuje jen u respondentů s názorem „V Krista věřím, ale církev nepotřebuji“ (13,3%).

Graf 4. Procentní podíl respondentů v užívání návykových látek podle názoru na křesťanské náboženství

Dál jsme pomocí deskriptivní statistiky sečetli celkovou spiritualitu a transformovali na Z-skóry, kde za nízkou spiritualitu považujeme < -1 , střední od -1 do $+1$, vysokou $> +1$. Dalším krokem jsme vytvořili 2 páry celkové spirituality: nízká celková spiritualita oproti střední i vysoké a nízká i střední spiritualita oproti vysoké. Podle uvedených skupinových páru spirituality celého souboru jsme se podívali na podíl respondentu ve zkušenosti s návykovými látkami. Provedli jsme Paersonův chí-kvadrát test na ověření statistické významnosti rozdílů. Vyšli nám statisticky významné rozdíly jen v aktuálním (během 30 dnů) užívání tabáku mezi respondenty s nízkou celkovou spiritualitou oproti střední i vysoké na hladině 0,019; v celoživotní zkušenosti s LSD i jinými halucinogeny u respondentů s celkovou spiritualitou (nízkou, střední a vysokou) na hladině 0,040 a taky mezi skupinou respondentů s nízkou i střední spiritualitou oproti vysoké na hladině 0,011. Ale ty skupiny zastupuje malý počet respondentů, proto výsledky nejsou relevantní. Podíl respondentů ve zkušenosti s návykovými látkami podle celkové spirituality je uveden v tabulce 4.

Tabulka 4. Podíl respondentů ve zkušenosti s návykovými látkami podle celkové spiritualitě souboru.

Návyková látka	Spiritualita celkově						
	nízká	střední	vysoká	nízká a střední	vysoká	nízká	střední a vysoká
Tabák 30 dnů	6,70%	0,00%	0,00%	1,20%	0,00%	6,70%	0,00%
LSD/ halucinogen v životě	0,00%	0,00%	7,70%	0,00%	7,70%	0,00%	1,20%

Taky nás zajímalo, jak je odlišná situace v užívání návykových látek respondenty podle počtu zkoušených drog (tabák, alkohol, halucinogeny apod.). Pomocí deskriptivní statistiky jsme vypočítali průměr počtu zkoušených návykových látek v životě podle celkové spirituality v závislosti párové skupiny: nízká spiritualita oproti střední i vysoké a nízká i střední spiritualita oproti vysoké. Popsaný průměr je ukázán v tabulce 5. Z tabulky je vidět, že nižší průměr počtu zkoušených drog přišel na nižší úroveň celkové spirituality (1,13 návykových látek) a vyšší průměr počtu zkoušených návykových látek přišel na vyšší úroveň celkové spirituality (1,54 návykových látek).

Tabulka 5.

Průměr počtu zkoušených návykových látek v životě podle celkové spirituality

Spiritualita celkově	Průměr počtu drog
Nízká	1,13
Střední	1,16
Vysoká	1,54
Nízká a střední	1,16
Vysoká	1,54
Nízká	1,13
Střední a vysoká	1,22

Výzkumná otázka číslo 5.

Pátá výzkumná otázka zněla: jak jsou odlišné situace v oblasti užívání návykových látek mezi žáky církevních škol v porovnání s výsledky studia ESPAD roku 2011? Pro srovnání našich výsledků a výsledku výzkumu ESPAD z roku 2011 jsme popsali ty návykové látky se kterými mají zkušenost žáci církevních škol. A to tabák a alkohol (včetně výskytu opilosti). LSD a halucinogeny jsme (to tam nemá být) neuvádíme na srovnání s ESPAD z důvodů malého množství lidí v našem výzkumu zastupující tuto skupinu drog. V tabulce 6. jsou uvedeny procenta podílu respondentů ve zkušenosti s tabákem podle frekvence a počtu vykouřených cigaret (výsledky našeho výzkumu a výzkumu ESPAD z roku 2011).

Jak je vidět z tabulky, podíl respondentů z křesťanských škol v užívání tabáku je převážně menší v porovnání s výsledky ESPAD. Jen jestli se podíváme na zkoušení cigaret (frekvence kouření 1-2 krát), tak neuvidíme velký rozdíl – 17,1% z výsledků ESPAD a 14,6% u církevních škol.

Další návykovou látkou pro srovnání s výzkumem ESPA (roku 2011) jsme vybrali alkohol včetně výskytu a míry opilosti. Podíl respondentu ve zkušenosti s alkoholem uvádíme v tabulce 7.

Tabulka 7. Podíl respondentů z církevních škol a z výzkumu ESPAD (2011) ve zkušenosti s alkoholem podle frekvence užití, frekvence opilosti a míry opilosti.

Alkohol v životě %			Opilost za posledních 30 dnů %			Míra opilosti %		
	křesťanské školy	ESPAD		křesťanské školy	ESPAD		křesťanské školy	ESPAD
nikdy	14,6	2,1	nikdy	99,0	78,7	Nikdy nepiju alkohol	10,4	4,5
1-2 krát	19,8	5,4	1-2 krát	1,0	16,8	Mírné ovlivnění alkoholem (1 - 3)	87,5	54,5
3-5 krát	16,7	8,4	3-5 krát	0,0	2,9	Střední stupeň opilosti (4 - 7)	2,0	31,0
6-9 krát	11,5	9,5	6-9 krát	0,0	1,7	Silná opilost (8 - 10)	0,0	10,0
10-19 krát	15,6	16,3						
20-39 krát	11,5	17,7						
40 a vícekrát	10,4	40,6						

Jak je vidět z tabulky 7. Údaje z dvou výzkumu jsou tak odlišné. Respondentů z křesťanských škol neužívajících alkohol je o sedmkrát více, než respondentů ESPAD ve stejné kategorii. Ale je jich o dost více s frekvencí užití od 1 do 9 krátkého užití. Dál se situace mění – na častější užívání alkoholu větší podíl respondentů přejde na ESPAD.

Jestli se podíváme na výskyt opilosti, to uvidíme, že podíl žáků s křesťanských škol, kteří nikdy nebyli opili, je vyšší. A celkově míra opilosti žáků z křesťanských škol je mírnější.

4. Diskuze

Z našeho hlediska výzkum ukázal zajímavé údaje a potvrdil naše očekávání. Při srovnání našich údajů s výsledkem ESPAD z roku 2011 můžeme vidět, že žáci křesťanských škol užívají návykové látky méně a v menším objemu. Předpokládali jsme, že křesťanské prostředí dává více možnosti rozvoje spirituální složky člověka, a navíc může vytvářet „preventivní“ prostředí vůči návykovým látkám. Výsledky výzkumu ve srovnání s výsledky ESPAD potvrzují náš předpoklad. Ale náš soubor byl věkově mladší, než soubor ESPAD z roku 2011, proto na tom nemůžeme trvat. Nevíme, jak by dopadly výsledky výzkumu ve stejných školách například za dva roky. Možná křesťanské prostředí jen o něco oddaluje začátek užívání návykových látek. Taky chceme zmínit, že nám dovolili udělat výzkum školy z lepší pověsti (gymnázia).

Věděli jsme, že studium v křesťanské škole neznamena, že žáci budou křesťané nebo budou sdílet patřící hodnoty a způsob života. Proto jsme brali v úvahu jak typ spirituality, tak i postoj ke křesťanskému náboženství. Z výsledků vidíme, že většina žáků si vybrali z názorů ke křesťanskému náboženství postoj „Kristus a církev jsou pro můj život potřebné“ a „Jiné“. V bodu pod názvem „Jiné“ žáci zmiňovali to, že věří v Boha, ale někteří zpochybňují důležitost nebo upřímnost, „čistotu“ hodnot církvi. Někteří psali o tom, že vůbec nevěří v žádného boha nebo věří v nekřesťanského boha (Alláh).

Dál žáci církevních škol nejčastěji vybírali odpovědi patřící k spiritualitě typu svědomitá starostlivost a pospolitost. To znamená, že větší část žáků pravděpodobně mají následující vlastnosti: mají vidění a pociťování nějakého nedostatku, obavy, zákazu, viny či studu za nějakou špatnost, je pro ně blízké téma dobra a zla, morální „čistoty“ a „statečnosti“ i ze strachu z vlastního činu, který by mohl někomu „zkazit život“ či „zničit její lidskou podstatu. Zároveň jsou pro ně příznačné interpersonální prožitky, pocity radosti z lidské přítomnosti, ale také hluboké blízkosti s nadsázkou označovanou jako „spříznění duší“ nebo fascinace nad dokonalostí lidstva v její rozmanitosti. Z našeho hlediska přítomnost takových vlastností je spojen s formalitou náboženství. Předpokládáme, že zapojení spirituálních náboženských prvků do prostředí školy má jen formální charakter, bez zapojení osobního růstu, poznání a rozvoje. Jak jsme uváděli v teoretické části, žáci mají znalosti o víře, ale ta víra není součástí jejich osobních životů.

Náš výzkum ukázal, že celkově spiritualita respondentek je vyšší, než u respondentů. Může být to spojeno jak z větší emocionálnosti žen obecně (Janošová, 2008), tak i s rychlejším dospíváním žen, včetně spirituální složky.

Když se podíváme na rozložení postoje ke křesťanství podle různých spiritualit, tak uvidíme, že při spiritualitě typu etický entuziazmus postoj „Myslím si, že existuje nějaké posvátno, něco, co je nade mnou, ale náboženství ve svém životě nepotřebuji“ nabírá nejmenších hodnot. Tento postoj můžeme nazvat nekřesťanský. To znamená, že Bůh (podle tohoto názoru) nemá svou osobnost, nemá tvar a formu. A s „něčím“, co nemá své „já“, formu, tvar apod. nelze navázat vztah, protože nemá schopnost odpovědět. To je kopání do jedné brány. Podle našeho výzkumu respondenti s takovým názorem mohou mít následující vlastnosti: nemývají etické zaujetí spojené s pozitivními city jako je přání pomáhat druhým, aby byli šťastní, pocit soucitu s druhými, touha předávat to, co člověk dostal.

Pro žáky, kteří věří v nějakého jiného Boha, ale není to Kristus, mají sníženou spiritualitu typu svědomitá starostlivost. To znamená, že spíše pro ně nejsou charakteristicky pocity nedostatku, obav, zákazu, viny nebo studu, ale také soudy dobra vs. zla a morálky. Ale zároveň mají zvýšenou mystickou spiritualitu, což je spojeno intenzivními prožitky sjednocené s něčím, co člověka přesahuje, absolutní vnitřní klid, extatická fascinace uměním atd. Křesťanská víra často vnímaná jako některé omezení v životě (nedělat hřích, 10 přikázání apod.). A když člověk nevěří v Krista, v základ křesťanské víry, tak má mnohem volnější myšlení a může si dovolit dělat mnohé věci bez strachu a studu, včetně užívání návykových látek. Když člověk nemá nějaké hodnoty, tak se jich nemusí držet.

Žáci s názorem „Kristus a církev jsou pro můj život potřebné“ nabývají nejvyšších hodnot ve spiritualitě typu svědomitá starostlivost a dál – pospolitost, etický entuziazmus a latentní monoteismus. To znamená, že se pravděpodobně zabývají pozitivními city vůči druhým, je pro ně charakteristické odpuštění, soucitnost, přejícnost druhým, mívají interpersonální prožitky, jako pocity radosti z lidské přítomnosti, hluboké blízkosti s nadsázkou označovanou jako „spříznění duší“ nebo fascinace nad dokonalostí lidstva v její rozmanitosti. Taky mohou mít pocity nedostatku, obav, zákazu, viny nebo studu, ale také soudy dobra vs. zla a morálky, vztahují se k té nejvyšší pravdě. Z našeho hlediska ty vlastnosti normálně patří ke křesťanskému náboženství. Ale souhrn těch vlastností vypovídá

spíše o formálním křesťanství – dodržování křesťanského způsobu života bez osobního vztahu s Bohem. Ale je to jen předpoklad.

Dál jsme popsali zkušenost žáků s návykovými látky. A vidíme, že i přestože nemají značnou míru zkušenosti s nelegálními látkami (ta zkušenost je na níží úrovni, než z výsledků ESPAD), s alkoholem má zkušenost většina žáků církevních škol. Překvapením pro nás bylo vidět, že v aktuálním užívání alkoholu (během posledních 30 dnů) holky převažují. Můžeme předpokládat, že do křesťanských škol budou posílat věřící. Výchova v religiózních rodinách často bývá přísnější. Na děti kladou větší nárok. Holky v takových rodinách ve vztahu s kluky mohou mít o trochu pozdější rozvoj, mohou být víc stydlivé a skromní. A možná je to spojeno s větším užíváním alkoholu. Je známý fakt, že alkohol usnadňuje komunikaci, dodává odvalu apod.

K potvrzení našeho předpokladu si můžeme všimnout, že největší podíl respondentů v celoživotním užívání alkoholu přichází na spiritualitu typu pospolitost, která je spojena s komunikací s lidmi. Také zajímavý výsledek můžeme vidět u respondentu se zvýšenou spiritualitou typu svědomitá starostlivost a latentní monoteizmus – mají zvýšené procento v aktuálním užívání alkoholu. Co taky bychom chtěli odkázat na vlastnost alkoholu zmírnit úzkost, pocity studu a výčitky svědomí, které mohou mít děti z křesťanských rodin.

Jestli se vrátíme k postoji žáku k náboženství, tak uvidíme, že nejméně užívají návykové látky respondenty s názorem „Existuje nějaký bůh, ale v Krista nevěřím“. Zachování toho názoru v křesťanském prostředí vyžaduje dost silnou osobnost, emocionální stabilitu a sebedůvěru. Možná k takové kategorii lidí patří skupina těch respondentů. Že jsou sami o sobě dost silné osobnosti, které nepotřebují alkohol na zklidnění, nebo zlepšení komunikace.

Respondenty, které mají největší podíl v celoživotní zkušenosti s alkoholem, se podílí na názoru „Náboženství je potřebné, ale Bůh není“. Z našeho hlediska ten případ, kde hodnoty křesťanství nejsou interiorizované. Dodržování křesťanského života nepřináší osobní změny, jen z interiorizovaná víra se stává skutečnou vírou.

Respondenty, kteří mají zkušenost s halucinogeny a sedativy se podílí na názoru „V Krista věřím a církev nepotřebuju“. Možná proto nepotřebují církev, že církev odsuzuje užívání návykových látek zvláště tohoto druhu. Tak tyto respondenty by nechtěly být omezení

v tom, v čem nesouhlasí. Ale respondentů, kteří mají zkušenost s těmito druhy návykových látek, není mnoho. Proto výsledky nepovažujeme za relevantní. To samé můžeme říct i o výsledcích v porovnání celkové spiritualitě. A to že užívání halucinogen převažují nad vysoké úrovni spirituality a tabáku na nízké – to jsou zajímavé výsledky, ale ty skupiny zastupuje malý počet respondentu. Nevidíme potřebu to nějak moc analyzovat, ale zůstává faktem to, že to jsou statisticky významné výsledky (podle Paersonůvu chí-kvadrát testu).

Přikvapil nás výsledek v užívání piva aktuálně: značný podíl respondentů přišel na nízkou a vysokou spiritualitu. To znamená, že žáci s vysokým a taky nízkým ekologickým cítěním, pocitem jednoty s přírodou, pokorou k Zemi jako matce, ale také úctou k neživé přírodě převažující v užívání piva. Na to nemáme vysvětlení, s čím to může být spojeno.

V užívání halucinogen převažují respondenty se zvýšenou mystikou. A je zatím otázka, jestli zkouší halucinogeny, protože mají zvýšené vlastnosti jako touha ke změně vědomí, pocitem ztráty hranice „Já-ne-Já“, odlišného sebezpožívání, zážitků absolutního vnitřního klidu, extatické fascinaci uměním apod. Nebo naopak užívání halucinogen zvyšuje tento typ spirituality.

Taky bychom chtěli zmínit, že největší podíl respondentů ve zkušenosti s tabákem mají žáci s nízkou úrovní svědomité starostlivosti. Tabák sám o sobě není spojen s nějakým zvláštním nebo příjemným prožíváním. A o tom, jak škodí zdraví, se mluví hodně. Ten výsledek je logický z našeho hlediska.

Podívali jsme se na to, jak je odlišná situace v užívání návykových látek respondenty v počtu zkoušených drog (tabák, alkohol, halucinogeny apod.) za život podle celkové spiritualitě. Vyšlo nám, že u žáků s nižší úrovní celkové spirituality převládá nižší průměr počtu a u žáků s vyšší úrovní celkové spirituality – vyšší průměr počtu. Je možný, že ten výsledek svědčí o tom, že křesťanské prostředí může být protektivním pro zneužívání a dlouhodobé užívání návykových látek, ale na snahu „zkusit“ návykovou látku žáky nemá protektivní vliv.

Závěr

Cílem studia byl přehled o situaci užívání dospívajícími z křesťansky zaměřených škol. Dalším cílem byl porovnat získané výsledky s výsledky studia ESPAD z roku 2011. Podle výsledků našeho výzkumu respondenty nemají žádnou zkušenost s následujícími návykovými látkami: s THC, extází, opiáty, amfetaminy, stimulancia, GHB a anabolickými steroidy nebo prostředky dopingů. Mají zkušenost s alkoholem, tabákem a halucinogeny. Nejvíce respondentů užívali a užívají alkohol. Statisticky významný rozdíl v podílu respondentů ve zkušenosti s návykovými látkami podle míry spirituality vyšel nám u respondentů s typem spirituality pospolitost v aktuálním užívání alkoholu, u respondentů s eko-spiritualitou v aktuálním užívání piva a s mystickou spiritualitou v aktuálním užívání piva i v celoživotní zkušenosti s halucinogeny. Nejvyšší podíl respondentů v užívání návykových látek podle názoru na křesťanské náboženství vyšel na postoj: „Náboženství je potřebné, ale Bůh není“, nejnižší – na postoj: „Existuje nějaký bůh, ale v Krista nevěřím“. U respondentů s nižší úrovní celkové spirituality převládá nižší průměr počtu zkoušených drog za život a u respondentů s vyšší úrovní celkové spirituality – vyšší průměr počtu zkoušených návykových látek za život. Respondenty z našeho souboru mají celkově nižší výskyt užívání návykových látek ve srovnání s výsledky ESPAD z roku 2011. Můžeme přijít k závěru, že křesťanské prostředí může nést vliv protektivní charakteru na situaci užívání návykových látek mezi dospívajícími.

Použitá literatura:

Allport, G. W. (c1950). The individual and his religion: a psychological interpretation (13th print. (1964).). New York: Macmillan.

Belzen, J. A. (2001). Psychohistory in psychology of religion: interdisciplinary studies. Amsterdam [u.a.]: Rodopi.

Bianchi, E. (2009). Klíčové pojmy křesťanské spirituality. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Buber, M., & Plzák, M. (2005). Já a ty. Praha: Kalich.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona : český ekumenický překlad. (2001). Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona : český ekumenický překlad (12. vyd., (1. opr. vyd.)). Praha: Česká biblická společnost.

Duda, M., & Smělý, I. (2013). Spiritualita, náboženstvo a adolescent: Mirón Duda, Igor Smělý. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta.

Dermatis, H. & Galanter M. (2015). The Role of Twelve-Step-Related Spirituality in Addiction Recovery. Journal of Religion and Health, April 2016, Volume 55, Issue 2, pp 510–521. New York Springer Science+Business Media. Dostupno v elektronické podobě <<http://link.springer.com/article/10.1007/s10943-015-0019-4>>

Erikson, E. H. (2015). Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka. Praha: Portál.

Emmons, R. A. (2003). The psychology of ultimate concerns: motivation and spirituality in personality. New York: Guilford Press.

Etxeberria J., Larre V. a Cabo A. (2015-2016). Youthactivation. Thoughts and proposals about youth activation and emancipation in Europe. Youthlab project. Veronique Larre (Mugazte Elkarte) and Asociación Navarra Nuevo Futuro. Dostupno v elektronické podobě <http://nuevo-futuro.org/wp-content/uploads/2016/04/youthlab_EN.pdf>

Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD): výsledky průzkumu v České republice v roce 2011. (2014). 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 214 s. Výzkumné zprávy (Úřad vlády České republiky).

Fromm, E. (2001). Mít, nebo být? Praha: Aurora.

Fromm, E. (2003). Psychoanalýza a náboženství. Praha: Aurora.

Hendl, J. (2005). Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál.

Hood, Ralph W. The psychology of religion: an empirical approach. (c1996). The psychology of religion: an empirical approach (2nd ed.). New York: The Guilford Press.

Hood, R. W. (2001). Dimensions of mystical experiences: empirical studies and psychological links. Amsterdam [u.a.]: Rodopi.

Hood, Jr. & Ralph W. (1972). A comparison of the allport and feagin scoring procedures for intrinsic/extrinsic religious orientation. Journal for the Scientific Study of Religion.

1971-12-01. Dostupná v elektronické podobě

<<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=sih&an=12203714>>.

Jandásková Z., Skočovský K. D. (2007). Sborník prací filozofické fakulty Brněnské Univerzity. Psychometrické vlastnosti a faktorová struktura Pražského dotazníku spirituality (PSQ 30) u souboru Starších žen.

James, W. (1997). The varieties of religious experience: a study in human nature. New York: Penguin Books.

Janošová, P. (2004): Současná spirituální orientace mužů a žen – empirická studie. Příspěvek na konferenci Psychologické dny, Olomouc, 9.-11.9.

Janošová, P. (2008). Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí. Praha: Grada. Dostupná v elektronické podobě <http://toc.nkp.cz/NKC/200809/contents/nkc20081805429_1.pdf>

Janošová, P. (2006). Strategie zvládání vzteku ve vztahu ke spirituálním prožitkům – kvantitativní analýza. Praha: Českomoravská psychologická společnost, 7 s. Referát. Psychologický ústav AV ČR. Dostupná v elektronické podobě <<http://cmps.ecn.cz/pd/2006/texty/pdf/janosova.pdf>>

Jung, C. G., & Jacobi, J. S. (1995). Člověk a duše. Praha: Academia.

Kalina, K. (2008). Základy klinické adiktologie. Praha: Grada. Retrieved from http://toc.nkp.cz/NKC/200902/contents/nkc20051533825_1.pdf

Kalina, K. (1992). Křesťanství a psychologie. Praha: Křesťanská akademie.

Marcel, G. (2004). Od názoru k víře. Praha: Vyšehrad.

Maslow, A. H. (1986). Religions, values, and peak-experiences. Harmondsworth: Penguin Books.

Maslow, A. H. (c1970). Motivation and personality (2nd ed.). New York: Harper & Row.

Moore, R. L. (1998). C. G. Jung a křesťanská spiritualita: sborník reflexí psychologů, teologů a religionistů. Praha: Portál.

Neubauer, F. (1994). Cesta ke světlu. Olomouc: Matice cyrilometodějská.

Pargament, Kenneth I. (1999) The Psychology of Religion and Spirituality? Response to Stifoss-Hanssen, Emmons, and Crumpler. International Journal for the Psychology of Religion. 1999-01-01, 9, 1. s. 35-43. Dostupný v elektronické podobě <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&an=3350258>>.

Pargament, Kenneth I. (2002). The Bitter and the Sweet : An Evaluation of the Costs and Benefits of Religiousness. Psychological Inquiry. 2002-07-01, 13, 3. s. 168-181. Dostupný v elektronické podobě <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&an=8942225>>.

Reich, K. Helmut. (2000). What Characterizes Spirituality? A Comment on Pargament, Emmons and Crumpler, and Stifoss-Hansen. International Journal for the Psychology of Religion. 2000-02-01, 10, 2. s. 125-128. Dostupný v elektronické podobě <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&an=3452139>>.

J Reward (2015). Defic Syndr. Author manuscript; available in PMC 2015 Jun 4. Published in final edited form as: J Reward Defic Syndr.; 1(1): 36–45.

Říčan, P. (2006). Spiritualita jako klíč k osobnosti a lidským vztahům. Československá Psychologie. 2006-01-01. Dostupný v elektronické podobě <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psyh&an=2006-07625-002>>.

Říčan, P. & Janošová, P. (2004). Spiritualita českých vysokoškoláků - Faktorové analytická sonda. Československá Psychologie. 2004-01-01. Dostupný v elektronické podobě <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psyh&an=2005-04353-001>>.

Říčan, P. (2002). Psychologie náboženství. Praha: Portál.

Samojský, P. (2014). Spiritualita (nejen) pro skeptiky. Praha: Unitaria.

Smékal, V. (2002). Spiritualita v denním životě člověka. Homo Religiosus, 18-34.

Smahel, R. (1997). Duševní vývoj a duchovní zrání dítěte. Olomouc: Matice cyrilometodějská.

Stifoss-Hanssen, H. (1999). Religion and Spirituality : What a European Ear Hears. International Journal for the Psychology of Religion. 1999-01-01. Dostupný v elektronické podobě <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&an=3350256>>.

Stríženec, M. (2001). Measures of religiosity. Studia Aloisiana, 313-314.

Stríženec M., Halama P., Adamovová L., Hatoková M. (2006). Religiozita, spizitualita a osobnosť. Vybrané kapitoly z psychológie náboženství. Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava. Dostupné v elektronické podobě

<http://www.psychologia.sav.sk/upload/Halama-Adamovova-Hatokova-Strizenec_Spiritualita%20a%20osobnost.pdf>

Stríženec M. (2007). Novšie psychologické pohľady na religiozitu a spiritualitu. Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava. Dostupné v elektronickej podobe <http://www.psychologia.sav.sk/upload/MS_Novsie-psychologicke-pohlady-na-religiozitu-a-spiritualitu.pdf>

Thorová, K. (2015). Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Praha: Portál.

Unruh, Anita M.; Versnel, J. Kerr, N. (2002). Spirituality unplugged : A review of commonalities and contentions, and a resolution. Canadian Journal of Occupational Therapy. 2002-02-01. Dostupný v elektronickej podobe <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=psyh&an=2002-10759-001>>.

Přílohy:

Příloha 1. Zkrácená verze dotazníku ESPAD

NEŽ ZAČNETE, NEZAPOMEŇTE SI PŘEČÍST POKYNY NA 1. STRANĚ.

Svou odpověď uvádějte tak, že u každé otázky označte křížkem "X" odpovídající čtvereček.

Následující otázky se týkají údajů o Vás.

1. Jste:

1 ☐ Muž

2 ☐ Žena

2. Kdy jste se narodil/a?

Rok: Měsíc:

Následující část dotazníku se týká cigaret, alkoholu a jiných drog. Dnes se o těchto věcech často mluví, ale existuje málo přesných informací. Proto potřebujeme vědět víc o skutečných zkušenostech a názorech lidí Vašeho věku.

Následující otázky se týkají KOUŘENÍ CIGARET.

3. Kolikrát v životě (pokud vůbec) jste kouřil/a cigarety?

Nikdy	1-2 krát	3-5 krát	6-9 krát	10-19 krát	20-39 krát	40 nebo vícekrát
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7

4. Jak často a kolik cigaret jste kouřil/a během POSLEDNÍCH 30 DNÍ?

1 ☐ Vůbec nekouřil/a

2 ☐ Méně než 1 cigaretu za týden

3 ☐ Kouřil/a, ale ne denně

4 ☐ 1-5 cigaret denně

5 ☐ 6-10 cigaret denně

6 ☐ 11-20 cigaret denně

7 ☐ Více než 20 cigaret denně

5. V jakém věku (pokud vůbec) jste POPRVÉ zkusil/a následující věci?

(Označte jeden rámeček v každém řádku.)

	Poprvé ve věku:								
	Nikdy	9 let či dříve	10 let	11 let	12 let	13 let	14 let	15 let	16 let či později
a) Kouřil/a první cigaretu...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Kouřil/a cigarety denně...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Následující otázky se týkají ALKOHOLICKÝCH NAPOJŮ - včetně piva, vína a destilátů.

6. Jak často (pokud vůbec) jste pil/a nějaký alkoholický nápoj?

(Označte jeden rámeček v každém řádku.)

	Nikdy	1-2x	3-5x	6-9x	10-19x	20-39x	40x či vícekrát
a) V životě.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Během posledních 12 měsíců	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Během posledních 30 dnů...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

7. Zamyslete se nad POSLEDNÍMI 30 DNY. Jak často (pokud vůbec) jste pil/a některý z následujících nápojů? (Označte jeden rámeček v každém řádku.)

	Kolikrát Nikdy	1-2x	3-5x	6-9x	10-19x	20-39x	40x či vícekrát
a) Pivo.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Alkopops (limonády s obsahem alkoholu)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Vín.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Destilát (vodka, rum, slivovice aj., včetně míchaných nápojů např. gin s tonikem).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

Následující otázky se týkají dne, kdy jste naposledy pil/a alkoholický nápoj.

8. Pokuste se, prosím, označit na škále od 1 do 10, jak silně jste byl/a opilý/á, když jste naposledy pil/a alkohol. (Pokud jste necítil/a žádný účinek alkoholu, označte 1.)

Vůbec

Byl/a jsem silně opilý/a,
nemohl/a jsem si vzpomenout,
co se stalo

↓

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

11 ☐ Nikdy nepiju alkohol

Následující otázky se týkají Vaší konzumace alkoholu v posledních 30 dnech.

9. Mějte na mysli POSLEDNÍCH 30 DNÍ. Kolikrát (pokud vůbec) jste vypil/a pět nebo více sklenic alkoholu za sebou (to znamená při jedné příležitosti)? ("Sklenice alkoholu" znamená sklenici vína (2 dcl) nebo 0,5 l piva, nebo jednu skleničku (0,5 deci) destilátu).

- 1 ☐ Ani jednou
2 ☐ Jednou
3 ☐ Dvakrát
4 ☐ Třikrát až pětkrát
5 ☐ 6 až 9x
6 ☐ 10x a vícekrát

Další otázka se rovněž týká konzumace alkoholu

10. Kolikrát (pokud vůbec) jste byl/a opilý/á tak, že jste měl/a problémy s chůzí, s mluvením, zvracel/a nebo si nepamatoval/a, co se stalo? (Označte jeden rámeček v každém řádku)

	Nikdy	1-2 krát	3-5 krát	6-9 krát	10-19 krát	20-39 krát	40 nebo vícekrát
a) Za celý život	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Za posledních 12 měsíců	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Za posledních 30 dnů	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

Léky na uklidnění, jako např. Diazepam, Radepur, Defobin, Meproamat a jiné, jsou léky, které lékaři někdy lidem předepisují na uklidnění, proti nespavosti nebo aby se uvolnili. Tyto léky se v lékárnách vydávají na lékařský předpis.

11. Užíval/a jste někdy léky na uklidnění nebo sedativa, protože Vám je předepsal lékař?

- 1 ☐ Ne, nikdy
 2 ☐ Ano, ale ne déle než tři týdny
 3 ☐ Ano, tři týdny nebo déle

Následující otázky se budou týkat užívání marihuany a hašiše

12. Kolikrát jste užil/a (pokud vůbec) marihuanu ("trávu") nebo hašiš? (Označte jeden rámeček v každém řádku.)

	Nikdy	1-2 krát	3-5 krát	6-9 krát	10-19 krát	20-39 krát	40 nebo vícekrát
a) Za celý život	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Za posledních 12 měsíců	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Za posledních 30 dnů	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

13. V jakém věku (pokud vůbec) jste POPRVÉ užil/a marihuanu nebo hašiš?

- 1 ☐ Nikdy
 2 ☐ 9 let nebo dříve
 3 ☐ 10 let
 4 ☐ 11 let
 5 ☐ 12 let
 6 ☐ 13 let
 7 ☐ 14 let
 8 ☐ 15 let
 9 ☐ 16 let nebo později

14. Kolikrát jste užil/a (pokud vůbec) extázi? (Zaškrtněte jedno okénko v každém řádku)

	Nikdy	1-2 krát	3-5 krát	6-9 krát	10-19 krát	20-39 krát	40 nebo vícekrát
a) Za celý život...	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Za posledních 12 měsíců	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Za posledních 30 dnů	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

15. Kolikrát jste užil/a (pokud vůbec) heroin nebo nějaké jiné opiáty (kodein, braun atp.)?

(Označte jeden rámeček v každém řádku.)

	Nikdy	1-2 krát	3-5 krát	6-9 krát	10-19 krát	20-39 krát	40 nebo vícekrát
a) Za celý život	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Za posledních 12 měsíců	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Za posledních 30 dnů.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

16. Kolikrát jste užil/a (pokud vůbec) pervitin nebo nějaké jiné amfetaminy?

(Označte jeden rámeček v každém řádku.)

	Nikdy	1-2 krát	3-5 krát	6-9 krát	10-19 krát	20-39 krát	40 nebo vícekrát
a) Za celý život	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Za posledních 12 měsíců	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Za posledních 30 dnů	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

17. Kolikrát (pokud vůbec) jste čichal/a nějakou těkavou látku (toluen, rozpouštědla atp.), abyste se jí omáml/a? (Označte jeden rámeček v každém řádku.)

	Nikdy	1-2 krát	3-5 krát	6-9 krát	10-19 krát	20-39 krát	40 nebo vícekrát
a) Za celý život	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Za posledních 12 měsíců	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Za posledních 30 dnů	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

18. Kolikrát za svůj život (pokud vůbec) jste užil/a některou z následujících drog?

(Označte jeden rámeček v každém řádku.)

	Nikdy	1-2 krát	3-5 krát	6-9 krát	10-19 krát	20-39 krát	40 nebo vícekrát
a) Léky na uklidnění, sedativa (bez doporučení lékaře)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Pervitin (amfetaminy)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) LS D nebo jiné halucinogeny	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Krak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Kokain	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Netalin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

g) Heroin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
h) Halucinogenní houby (lysohlávký)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
i) GHB	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
j) Anabolické steroidy nebo prostředky dopingů	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
k) Drogy užívané injekčně (heroin, pervitin aj.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
l) Alkohol spolu s léky	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

19. Užíval/a jste někdy některé z uvedených látek? (Označte jeden rámeček v každém řádku.)

	Ne	Ano, během posl. 30 dnů	Ano, během 12 měsíců	Ano, někdy v životě
a) LSD nebo jiný halucinogen	☐	☐	☐	☐
b) Kokain.....	☐	☐	☐	☐
c) Halucinogenní houby.....	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4

20. V jakém věku (pokud vůbec) jste POPRVÉ udělal/a nebo zkusil/a následující věci?
(Označte jeden rámeček v každém řádku.)

Poprvé ve věku:	Nikdy	9 let či dříve	10 let	11 let	12 let	13 let	14 let	15 let	16 let či později
a) Zkusil/a pervitin, amfetaminy	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Užíval/a léky na uklidnění (bez doporučení lékaře)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Zkusil/a extázi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Čichal/a prchavé látky (toluen aj.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Zkusil/a alkohol spolu s léky	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7	8	9

21. Pokud jste už někdy zkusil/a marihuanu nebo hašiš, myslíte si, že byste to řekl/a v tomto dotazníku?

- 1 ☐ Již jsem řekl/a, že jsem to zkusil/a
2 ☐ Určitě ano
3 ☐ Pravděpodobně ano
4 ☐ Pravděpodobně ne
5 ☐ Určitě ne

22. Kolik dní jste v POSLEDNÍCH 30 DNECH pil/a nějaký alkohol jako pivo, víno nebo destiláty?

- 1 ☐ Nikdy v posledních 30 dnech
2 ☐ 1 den v posledních 30 dnech

- 3 ☐ 2 dny v posledních 30 dnech
 4 ☐ 3 dny v posledních 30 dnech
 5 ☐ 1 den v týdnu
 6 ☐ 2 dny v týdnu
 7 ☐ 3–4 dny v týdnu
 8 ☐ Každý den nebo skoro každý den v posledních 30 dnech

23. Užil jste marihuanu nebo hašiš v POSLEDNÍCH 12 MĚSÍCÍCH?

(Označte jeden rámeček v každém řádku.)

0 ☐ Ne

☐ Ano ☐ Stalo se vám z něco následujících věcí v posledních 12 měsících?

	Nikdy	Zřídka	Občas	Celkem často	Velmi často
a) Kouřil/a jste někdy marihuanu nebo hašiš před polednem?	☐	☐	☐	☐	☐
b) Kouřil/a jste někdy marihuanu nebo hašiš, když jste byl sám/sama?	☐	☐	☐	☐	☐
c) Měl/a jste někdy problémy s pamětí, když jste kouřil/a marihuanu nebo hašiš?	☐	☐	☐	☐	☐
d) Řekli vám někdy vaši přátelé nebo členové rodiny, že byste měl/a snížit spotřebu nebo přestat užívat marihuanu nebo hašiš?	☐	☐	☐	☐	☐
e) Zkusil/a jste někdy snížit spotřebu nebo přestat užívat marihuanu nebo hašiš, ale neúspěšně?	☐	☐	☐	☐	☐
f) Měl/a jste někdy problémy kvůli vašemu užívání marihuany nebo hašiše (hádky, rvačky, nehoda, špatné výsledky ve škole aj.)	☐	☐	☐	☐	☐
g) Uveďte jaké?	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5

Příloha 2. Pražský dotazník spirituality (PSQ 30)

Instrukce pro vyplňování:

Dotazník obsahuje 36 vět. Přečtěte si, prosím, pozorně každou z nich a posuďte, do jaké míry vystihuje Vaše osobní pocity a názory. Zakroužkujte jedno z čísel vpravo takto:

- 1 ... Věta Vás vůbec nevystihuje.
- 2 ... Věta Vás spíše nevystihuje.
- 3 ... Něco mezi: Nevíte, jestli Vás věta spíše vystihuje nebo spíše nevystihuje.
- 4 ... Věta Vás spíše vystihuje.
- 5 ... Věta Vás úplně vystihuje.

Zkuste si to:

Většinou se probouzím s dobrou náladou. 1 2 3 4 5

Jestliže Vás tato věta plně vystihuje, opravdu se většinou probouzíte s dobrou náladou, zakroužkujete pětku. Jestliže se naopak většinou probouzíte se špatnou náladou, zakroužkujete jedničku. Pokud nenajdete odpověď, která Vás plně vystihuje, zaškrtněte nejbližší možnost.

Není-li něco jasné, zeptejte se teď.

Tento dotazník nezjišťuje inteligenci nebo schopnosti ani psychické poruchy. Jednotlivé věty nemají správné či nesprávné řešení, proto není možné dosáhnout dobrých nebo špatných výsledků.

Na některé věty budete znát svou odpověď okamžitě, jiné vyžadují zamyšlení. Tam, kde byste dlouho přemýšlel/a, bývá často nejlepší odpověď ta, která Vás napadla jako první.

- 1. Silně cítím, že naše Země patří zvířatům stejně jako lidem.
1 2 3 4 5
- 2. Pocítil jsem někdy, že jsem jakoby očištěn od něčeho, co mě vnitřně pošpinilo.
1 2 3 4 5
- 3. Vědomí sounáležitosti s druhými lidmi mi pomáhá překonávat životní nepříjemnosti.
1 2 3 4 5
- 4. Měl/a jsem někdy pocit, že se mi otvírá tajemství vesmíru a existence.
1 2 3 4 5
- 5. Někdy celé mé nitro naplní touha změnit svůj život a "začít znovu".
1 2 3 4 5
- 6. Cítil/a jsem někdy, že jsem v kontaktu s poslední či nejvyšší skutečností.
1 2 3 4 5
- 7. Mívám chuť obejmout strom jako svého bratra nebo sestru.
1 2 3 4 5
- 8. Prožil jsem odpuštění, které jako by zázračně změnilo něčí život nebo lidské vztahy.
1 2 3 4 5
- 9. Když jsem s lidmi, prožiju někdy s překvapivou intenzitou, že jsem jedním/jednou z nich.
1 2 3 4 5

10. Stalo se mi, že pro mě čas, prostor a vzdálenost ztratily jakýkoli smysl.
1 2 3 4 5
11. Někdy se děším toho, jak strašně bych mohl/a zkazit svůj život.
1 2 3 4 5
12. Smrt je návrat někam „domů“.
1 2 3 4 5
13. Odpovědnost za přírodu je naším nejvyšším posvátným závazkem.
1 2 3 4 5
14. Někdy mě zaplaví soucit se všemi bytostmi, jež trpí.
1 2 3 4 5
15. Často toužím plně se otevřít tomu, co přijde.
1 2 3 4 5
16. Měl/a jsem někdy pocit, že se mé Já noří do nějaké větší skutečnosti, než jsem sám.
1 2 3 4 5
17. Existuje dost věcí, které bych nikdy neudělal/a, protože cítím, že by to zničilo moji lidskou podstatu.
1 2 3 4 5
18. Měl/a jsem někdy pocit, že jsem naplněn/a něčím lepším nebo vyšším, než jsem já sám/sama.
1 2 3 4 5
19. Někdy hluboce prožívám, že Země je mou matkou.
1 2 3 4 5
20. Někdy cítím, že podstatou mého života je předat dál to, co jsem získal díky druhým.
1 2 3 4 5
21. Často prožívám chvíle tiché radosti, která mě naplňuje tak, že se mi chce jásat, zpívat nebo plakat.
1 2 3 4 5
22. Prožil/a jsem někdy úplné sjednocení se Zemí a veškerým životem.
1 2 3 4 5
23. Mívám chvíle, kdy se mi hnuší zlo ve mně i mimo mě.
1 2 3 4 5
24. Silně cítím, že existuje nejvyšší Pravda, i když ji nemůžeme plně poznat.
1 2 3 4 5
25. I neživé přírodě náleží nejvyšší respekt a úcta.
1 2 3 4 5
26. Někdy toužím věnovat celý svůj život boji dobra proti zlu.
1 2 3 4 5
27. Rozmanitost lidí, kteří dohromady i přes všechny rozdíly tvoří jednotu a dokonalost, mi připadá úžasná.
1 2 3 4 5
28. Měl/a jsem zkušenost, jako bych nahlédl/a do hlubiny toho, co je.
1 2 3 4 5
29. Setkal/a jsem se s takovou obětavou statečností, že jsem se zastyděl/a za vlastní zbabělost.
1 2 3 4 5
30. Smrt je pro mě bránou k nejvyššímu tajemství.
1 2 3 4 5
31. Někdy mám pocit, že i po kamenech v lese mám našlapovat opatrně, protože možná mají duši.
1 2 3 4 5
32. Jsou chvíle, kdy celou svou bytostí toužím po tom, aby všechny bytosti byly šťastné.
1 2 3 4 5
33. Ve společnosti lidí, s nimiž mě něco důležitého spojuje a s nimiž si rozumím, cítím hluboké souznění duší.
1 2 3 4 5

34. Prožil/a jsem setkání s takovou mocí a vznešeností, že jsem se toho až zděsil/a.

1 2 3 4 5

35. Pocítil/a jsem někdy z druhého člověka takovou čistotu, že jsem se sám cítil/a špinavý/á.

1 2 3 4 5

36. Pocítil/a jsem někdy, že jsem zahrnut/a v lásce, která objímá veškeré tvorstvo.

1 2 3 4 5

Příloha 3. Dotazník o náboženském postoje M. Dudy a I. Smelého

Dotazník obsahuje 6 vět. Přečtěte si, prosím, pozorně každou z nich a posuďte, která z nich vyjadřuje Váš osobní postoj k náboženství. Vyberte jednu z vět a označte háčkem.

1. ☐ „Myslím si, že existuje nějaké posvátno, něco co je nade mnou, ale náboženství ve svém životě nepotřebuji.“
2. ☐ „V Krista věřím, ale církev nepotřebuji.“
3. ☐ „Existuje nějaký bůh, ale v Krista nevěřím.“
4. ☐ „Náboženství je potřebné, ale Bůh není.“
5. ☐ Kristus a církev jsou pro můj život potřebné.“
6. ☐ Jiné –
jaké?.....

Příloha 4. Rozšířená data popsaná v kapitole 3. Analýza dat

Rozložení skóre různých typů spirituality podle pohlaví (údaje ke graf 1.)

pohlaví	Eko-spiritualita	Etický entuziasmus	Pospolitost	Mystika	Svědomitá starostlivost	Lat. monoteismus
muž	13,3	15,9	16,9	13,1	16,9	15,2
žena	14,7	18,3	19,9	12,9	20,5	17,3
Total	13,9	17,0	18,3	13,0	18,6	16,2

Rozložení skóre postojů žáků ke křesťanskému náboženství podle různých typů spirituality (údaje ke grafu 2.)

Náboženský postoj	Eko-spiritualita	Etický entuziasmus	Pospolitost	Mystika	Svědomitá starostlivost	Lat. monoteismus
Myslím si, že existuje nějaké posvátno, něco co je nade mnou, ale náboženství ve svém životě nepotřebuji.	14,5	13,5	18,1	14,5	16,7	14,3
V Krista věřím, ale církev nepotřebuji	12,6	16,6	16,5	13,0	18,2	16,3
Existuje nějaký bůh, ale v Krista nevěřím	16,7	17,7	18,0	16,3	14,0	15,3
Náboženství je potřebné, ale Bůh není	14,5	18,0	17,5	14,5	17,0	15,5
Kristus a církev jsou pro můj život potřebné	14,0	19,4	19,5	13,3	20,4	18,6

Obsah odpovědí „Jiné“ z dotazníku o náboženském postoje M. Dudy a I. Smělého

Kategorie:					
Víra v Boha	Víra v Boha a zpochybnění církve	Alááh	Existuje něco	Nevěří v Boha	Odmítnutí odpovědět
3	5	1	2	6	1
Počet respondentů					

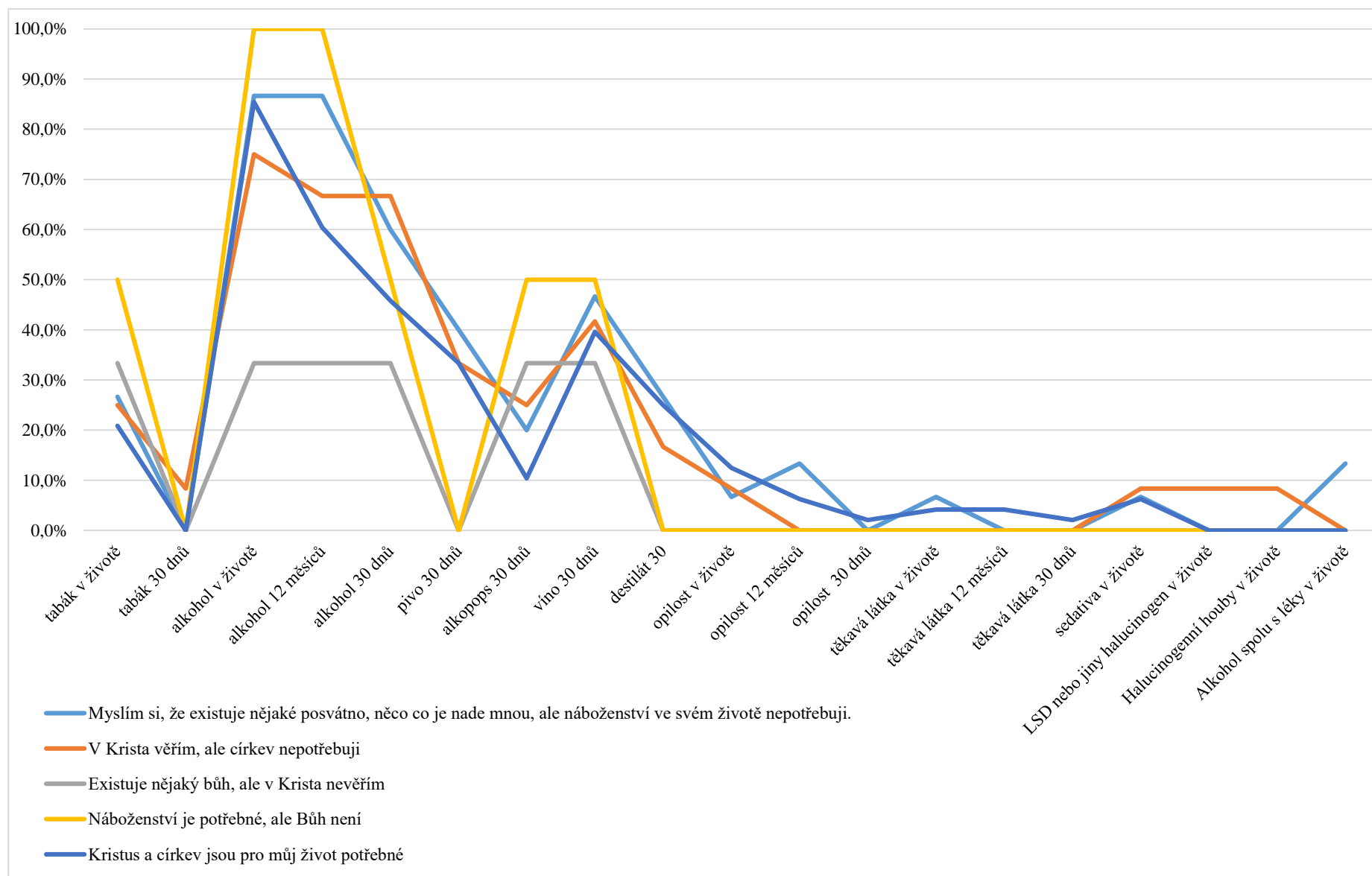
Podíl respondentů v zkušenosti s návykovými látkami podle míry spirituality v procentech (k tab. 3.) v procentech

Návyková látka	Eko-spiritualita			Etický entuziasmus			Pospolitost			Mystika			Svědomitá starostlivost			Lat. monoteismus		
	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká
tabák v životě	6,7	21,7	25,0	29,4	18,8	13,3	23,1	17,9	25,0	18,2	18,9	27,3	36,4	15,9	25,0	22,2	15,8	28,6
tabák 30 dnů	0,0	1,4	0,0	5,9	0,0	0,0	0,0	1,5	0,0	0,0	1,4	0,0	0,0	1,4	0,0	5,6	0,0	0,0
alkohol v životě	86,7	84,1	91,7	82,4	87,5	80,0	84,6	83,6	93,8	90,9	83,8	90,9	72,7	88,4	81,3	83,3	87,7	81,0
alkohol 12 měsíců	73,3	62,3	83,3	76,5	64,1	66,7	61,5	65,7	75,0	72,7	64,9	72,7	54,5	65,2	81,3	66,7	61,4	81,0
alkohol 30 dnů	26,7	50,7	58,3	35,3	50,0	53,3	15,4	52,2	56,3	27,3	50,0	54,5	18,2	49,3	62,5	33,3	45,6	66,7
pivo 30 dnů	13,3	42,0	16,7	29,4	35,9	33,3	15,4	34,3	50,0	0,0	35,1	63,6	9,1	36,2	43,8	22,2	36,8	38,1
alkopops 30 dnů	0,0	17,4	8,3	17,6	14,1	6,7	0,0	17,9	6,3	0,0	14,9	18,2	0,0	15,9	12,5	16,7	14,0	9,5

	Eko-spiritualita			Etický entuziasmus			Pospolitost			Mystika			Svědomitá starostlivost			Lat. monoteismus		
	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká
víno 30 dnů	13,3	40,6	50,0	41,2	34,4	46,7	15,4	40,3	43,8	18,2	37,8	54,5	18,2	37,7	50,0	27,8	36,8	47,6
destilát 30 dnů	20,0	26,5	25,0	23,5	27,0	20,0	23,1	24,2	31,3	18,2	27,4	18,2	30,0	24,6	25,0	16,7	23,2	38,1
opilst v životě	0,0	11,6	8,3	11,8	9,4	6,7	7,7	6,0	25,0	18,2	6,8	18,2	9,1	7,2	18,8	16,7	5,3	14,3
opilst 12 měsíců	0,0	7,2	8,3	11,8%	4,7	6,7	7,7	3,0	18,8	0,0	5,4	18,2	9,1	2,9	18,8	5,6	5,3	9,5
opilst 30 dnů	0,0	1,4	0,0	0,0	1,6	0,0	0,0	1,5	0,0	0,0	1,4	0,0	0,0	1,4	0,0	0,0	0,0	4,8
těkavá látka v životě	0,0	7,2	0,0	5,9	4,7	6,7	0,0	6,0	6,3	0,0	4,1	18,2	9,1	4,3	6,3	5,6	5,3	4,8
těkavá látka 12 měsíců	0,0	4,3	0,0	5,9	1,6	6,7	0,0	3,0	6,3	0,0	2,7	9,1	0,0	2,9	6,3	5,6	1,8	4,8

	Eko-spiritualita			Etický entuziasmus			Pospolitost			Mystika			Svědomitá starostlivost			Lat. monoteismus		
	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká
těkavá látka 12 měsíců	0,0	4,3	0,0	5,9	1,6	6,7	0,0	3,0	6,3	0,0	2,7	9,1	0,0	2,9	6,3	5,6	1,8	4,8
těkavá látka 30 dnů	0,0	2,9	0,0	5,9	1,6	0,0	0,0	3,0	0,0	0,0	2,7	0,0	0,0	1,4	6,3	5,6	1,8	0,0
Sedativa v životě	0,0	8,7	8,3	5,9	7,8	6,7	0,0	10,4	0,0	0,0	8,1	9,1	0,0	5,8	18,8	11,1	5,3	9,5
LSD, halucino-geny v životě	0,0	1,4	0,0	0,0	1,6	0,0	0,0	1,5	0,0	0,0	0,0	9,1	0,0	1,4	0,0	0,0	0,0	4,8
Halucinogen ní houby v životě	0,0	2,9	0,0	0,0	3,1	0,0	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0	18,2	0,0	2,9	0,0	0,0	1,8	4,8
Alkohol spolu s léky v životě	0,0	2,9	0,0	0,0	3,1	0,0	0,0	1,5	6,3	0,0	1,4	9,1	0,0	2,9	0,0	0,0	3,5	0,0

Procentní podíl respondentů v užívání návykových látek podle názoru na křesťanské náboženství (ke grafu 4.)

Tabulka k procentním podílům respondentů v užívání návykových látek podle názoru na křesťanské náboženství (ke grafu 4.)

Návyková látka	Myslím si, že existuje nějaké posvátno, něco co je nade mnou, ale náboženství ve svém životě nepotřebuji.	V Krista věřím, ale církev nepotřebuji	Existuje nějaký bůh, ale v Krista nevěřím	Náboženství je potřebné, ale Bůh není	Kristus a církev jsou pro můj život potřebné
tabák v životě	26,7%	25,0%	33,3%	50,0%	20,8%
tabák 30 dnů	0,0%	8,3%	0,0%	0,0%	0,0%
alkohol v životě	86,7%	75,0%	33,3%	100,0%	85,4%
alkohol 12 měsíců	86,7%	66,7%	33,3%	100,0%	60,4%
alkohol 30 dnů	60,0%	66,7%	33,3%	50,0%	45,8%
pivo 30 dnů	40,0%	33,3%	0,0%	0,0%	33,3%
alkopops 30 dnů	20,0%	25,0%	33,3%	50,0%	10,4%
víno 30 dnů	46,7%	41,7%	33,3%	50,0%	39,6%
destilát 30	26,7%	16,7%	0,0%	0,0%	25,0%
opilost v životě	6,7%	8,3%	0,0%	0,0%	12,5%
opilost 12 měsíců	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%	6,3%
opilost 30 dnů	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,1%
těkavá látka v životě	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	4,2%
těkavá látka 12 měsíců	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,2%
těkavá látka 30 dnů	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,1%
sedativa v životě	6,7%	8,3%	0,0%	0,0%	6,3%
LSD nebo jiné halucinogeny v životě	0,0%	8,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Halucinogenní houby v životě	0,0%	8,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Alkohol spolu s léky v životě	13,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Podíl respondentů ve zkušenosti s návykovými látkami podle celkové spiritualitě souboru.

Návyková látka	spiritualita celkově						
	nízká	střední	vysoká	nízká a střední	vysoká	nízká	střední a vysoká
tabák v životě	33,30%	14,70%	30,80%	18,10%	30,80%	33,30%	17,30%
tabák 30 dnů	6,70%	0,00%	0,00%	1,20%	0,00%	6,70%	0,00%
alkohol v životě	80,00%	86,80%	84,60%	85,50%	84,60%	80,00%	86,40%
alkohol 30 dnů	26,70%	51,50%	53,80%	47,00%	53,80%	26,70%	51,90%
pivo 30 dnů	26,70%	35,30%	38,50%	33,70%	38,50%	26,70%	35,80%
opilost v životě	13,30%	7,40%	15,40%	8,40%	15,40%	13,30%	8,60%
těkavá látka v životě	0,00%	5,90%	7,70%	4,80%	7,70%	0,00%	6,20%
Sedativa v životě	0,00%	7,40%	15,40%	6,00%	15,40%	0,00%	8,60%
LSD nebo jiný halucinogen v životě	0,00%	0,00%	7,70%	0,00%	7,70%	0,00%	1,20%
Halucinogenní houby v životě	0,00%	1,50%	7,70%	1,20%	7,70%	0,00%	2,50%
Alkohol spolu s léky v životě	0,00%	2,90%	0,00%	2,40%	0,00%	0,00%	2,50%